

789 **10**

de

123456

**10
de
2**

10 de 2

Coordinació editorial

CLARA BERENGUER I DARIANA GROZA

Assessorament lingüístic

TONI VIZCARRO

Disseny del llibre i maquetació

CÈSAR AMIGUET

Tipografies emprades

BEMBO I DÍDAC

Impressió

EDICIONS 96

Agraïments

TAMARA MARTÍ, AMANDA GASCÓ I FRANCESC FELIPE

© dels textos: els autors i les autores, 2015

© d'aquesta edició: Escola Valenciana, 2015

Tel. 96 347 27 83

C. de Josep Grollo, 91 baix

46025 Benicalap (València)

Correu-e: escola.v@fev.org

ISBN: 978-84-930305-7-5

Dipòsit legal: v-3016-2015

Parella de 2: Dariana Groza i Carles Alberola

Dariana: Sí, sí, sóc de Romania, però com a valenciana sóc un producte del Voluntariat, com he dit moltes vegades.

Carles: Doncs té molt de mèrit, això que una romanesa puga coordinar el Voluntariat pel Valencià!

D: Tu fixa't, els de fora no sabem que ací es parla valencià. València és Espanya, per tant es parla espanyol. Vaig arribar a Catarroja l'agost de 2004. M'havia dut un llibre per aprendre espanyol –a Romania es diu així, no castellà– pensant-me que era el que havia d'aprendre. Als tres dies d'arribar-hi, des de l'ajuntament ens envien a matricular el nostre fill d'onze anys a l'escola Jaume el Conqueridor de Catarroja, on Vicent Moreno, ara president d'Escola Valenciana, és director. Jo només parlava romanés, per descomptat, i anglés. Tota la paperassa, la va fer el meu marit en castellà, evidentment. Malgrat consells d'amics que ens van dir que canviàrem a una escola en castellà, ens vam quedar allà. Per què? Perquè l'escola ens va fer bona impressió, l'acollida sobretot. Ens van explicar el perquè del valencià, que és llengua cooficial d'ací, i que ens donarien tot el suport per integrar-nos. I així va ser! Però jo no vaig entendre res d'aquella conversa inicial –que era en castellà perquè poguera entendre i parlar el meu marit– i aleshores em vaig adonar que havia d'aprendre no una llengua, sinó dos! Un dia, als dos mesos d'això, em vaig trobar en una situació que em va motivar encara més a aprendre valencià. Estàvem en una reunió, tota una sala plena de gent, i tots es van canviar al castellà per mi, excepte una dona que va parlar en valencià tot el temps. Recorde que tenia moltes coses a dir, i jo no vaig entendre res de res. I allà, en

aquella sala de Catarroja, aquell novembre de 2004 vaig decidir que mai més em passaria això, que la gent deixara de parlar la seua llengua per mi. Jo crec que si una persona elegeix viure en un lloc diferent del seu ha de fer-se del lloc, integrar-se de la millor manera possible, no obligar els altres a canviar costums de tota una vida. I jo volia fer-me del lloc, volia sentir-me ací com a casa meua. Així va ser com vaig començar la meua aventura valenciana, que dic jo. Al poc de temps, en gener de 2005, es va posar en marxa el Voluntariat pel Valencià a l'escola Jaume el Conqueridor, amb la col·laboració de l'AMPA. Vaig ser una de les primeres aprenentes del programa, amb Victòria Gascó com a voluntària. Ella també era mare de xiquets de l'escola. Recorde encara com esperava les trobades! Jo estudiava el valencià durant la setmana a casa i després, a les trobades, aclaria dubtes. Perquè jo sí que vaig començar de zero, va durar un temps fins que vaig poder arribar a parlar. Victòria i jo vam fer moltes trobades, a molts llocs. Amb ella vaig conèixer les Falles, per exemple. I et dic una cosa, fins hui en dia no puc parlar de Falles en castellà, em sembla estrany. Per cert, jo també sé parlar en castellà, el que passa és que en castellà em sent estrangera. La meua llengua d'ací és el valencià; parlant en valencià em sent a casa meua. Juntes vam anar al Mercat Central, a la Llotja, a passejar pel nostre poble, de compres... Em va portar a veure els gegants i els cabuts del Corpus... i moltes altres coses com per exemple per què comprar el pa i els pastissos d'un forn de poble i no del supermercat. Però el que més em va impressionar, diguem-ne, va ser quan em va convidar a casa seua; fins aquell moment ningú d'ací no m'havia convidat encara, i aleshores vaig sentir jo que per fi se m'obriren les portes del món nou on estava ja vivint. A casa seua vam fer també moltes trobades. Recorde que ens agradava molt estar a la cuina, i parlar de menjars, de receptes d'ací i del meu país, allí em va ensenyar a fer l'arròs al forn, la truita de creïlles... La cuina dóna molt per a parlar, no? La gent no s'adona que per a un estranger, més que el vocabulari, és el fet de relacionar-se.

C: Clar, és que conèixer una llengua millora la comunicació, la convivència. Un dels grans plaers que dóna dominar una llengua és el fet que et puguen passar coses i que les pugues compartir. Conèixer una llengua et permet endinsar-te en la cultura d'un territori, en la

seua història, és una via de coneixement i de felicitat. A més, una llengua s'enriqueix per l'ús perquè parlant amplies el teu vocabulari, coneixes maneres diferents de contar les coses. En el fons, som lladres de paraules. Un element fonamental en l'ús de la llengua és que et pot ajudar a vèncer la por d'allò desconegut. No dominar una llengua pot fer-nos recloure en un entorn petit i, així, cada vegada l'estrany es fa més estrany. Quan es parla dels grans plaers de la vida, jo inclouria les converses al mateix nivell que el sexe, el menjar, la ficció... I, fins i tot, per damunt de tots. El plaer de poder comunicar-te és meravellós perquè les experiències no només són viscudes, sinó que són transmeses. Jo insistisc molt als meus fills en la capacitat de transmetre el que senten, no només tindre bones idees. En la meua professió puc tindre una bona idea, però si no sé enamorar els actors per fer-la viva i real davant d'un públic o una càmera, no podré dur-la a terme. En els actors això és bàsic, quan els has d'explicar què és el que s'amaga darrere del text. Les paraules no tenen un valor literal. Allò que importa sempre és el subtext i has de tindre la capacitat d'entendre-ho i, després, de poder transmetre-ho. El problema d'una llengua, per a determinats polítics, és que el seu domini fa més lliure el ciutadà, més poderós, més culte. Una llengua dominada permet la transmissió de les experiències, de les opinions, i això, a molta gent que està en el poder, lògicament, no li convé. Una de les coses que he après és a tindre opinió pròpia de les coses, encertada o no, però a tindre un discurs. Per a tenir un discurs, el primer que calia fer era escoltar, cosa que vaig aprendre a ma casa escoltant els meus pares, avis i germans. Per això insistisc molt que l'aprenentatge no és només una adquisició de coneixements, sinó que després s'han de saber transmetre. Jo també estic molt marcat pel meu ofici, que consisteix a pujar a un escenari i contar una història, transmetre una experiència que provoqe alguna cosa en l'altre; que no deixa de ser el que estem fent ara, no? I el que fem sovint a cada moment...

D: De fet podríem dir que estem fent una trobada del Voluntariat, no?

C: Sí, i és que malauradament molts de nosaltres tenim dificultats per a establir relacions segons amb quines persones, i, aleshores, és fantàstic poder crear els mecanismes perquè això es pugui produir. Per

això dic que moltes vegades és una qüestió d'atreviment, de vencer la por i crec que aquesta és una de les inversions per a tota la vida. Poder entendre't i poder construir alguna cosa és el que fa que les coses comencen a moure's i és un dels grans valors que, des del meu punt de vista, fa l'activitat del Voluntariat, és a dir, el que fa és obrir portes, llevar-nos les orelles d'ase que de vegades portem. Tenir les ferramentes i dominar-les, en aquest cas la llengua, és una primera via perquè puguen passar coses, coses interessants.

D: De fet, com que el compromís de les parelles lingüístiques és de deu trobades, passa que de vegades sorgeixen amistats. La meua voluntària i jo som amigues des de fa temps, i com a nosaltres els ha passat a molts en el programa, que s'han fet amics, al remat...

C: Supose que també es donarà una circumstància semblant a quan vas a un psicòleg i parles amb algú que està fora del teu àmbit habitual. Amb ell et confesses i t'atreveixes a contar coses que en un àmbit més proper no contaries. De vegades ens obrim d'una manera generosa a l'altre quan no el coneixem. El *súmmum* seria que en un Voluntariat es creara una parella sentimental.

D: La tenim! I saps per què? Perquè el Voluntariat és sobretot integració. Ja t'he dit abans, en valencià em sent valenciana,estic a casa meua! El dia de les eleccions no em trobaven en la llista "normal", diguem-ne. Estava en la d'estrangers. I la xica d'allí em va dir: "Que eres estrangera? No ho diria... tens cara del *terreno*, i com damunt parles en valencià...!". M'ha costat deu anys tindre cara del *terreno*!

C: Quan ve algú de fora i aprén la llengua es valora moltíssim. La gent ja no el veu com un estrany, com un estranger. Això necessita un aprenentatge i en eixe procés entra l'equivocació, que és d'on prové realment l'aprenentatge. El que cal fer és esforçar-se, vencer la por i no perdre mai la capacitat de seguir aprenent. En l'aprenentatge d'una llengua, la formació és molt important. Que hi haja una bona edició de textos, que es done suport a la seua distribució i es puguen llegir; si tinguérem premsa en valencià, seria fantàstic, i si tinguérem una televisió que normalitzara el fet de contar històries i que pogueres escoltar-les, millor encara.

D: Jo recorde que mirava molt Punt 2 de RTVV perquè m'agraden els documentals, i així escoltava les esses sonores i tota la resta. M'ha ajudat moltíssim a l'hora de millorar la pronúncia!

C: És que eixe aprenentatge es fa invisible i es fa d'una manera lúdica. I què n'hem de dir, dels dibuixos animats per als xiquets? Jo recorde que em va sobtar moltíssim que un prestigiós crític català, quan Pavana Teatre va muntar una obra de teatre a finals dels anys vuitanta que es deia *Estimat mentider*, en valencià, i van anar a Catalunya, va comentar que els versos de George Bernard Shaw no es podien dir en valencià. És com dir-te que no pots estimar, patir o fins i tot que no et pots morir en valencià. Això era simptomàtic que no existia una normalització perquè el valencià encara era una llengua, escènica parlant, associada bàsicament als sainets. Crec que hem avançat prou en eixe sentit però no suficientment.

D: Tota la raó! Per això oferim als nostres participants teatre en valencià i cinema en valencià. Aquest llibre també és com una mena de promoció de la literatura en valencià perquè hi ha molts aprenents que no coneixen cap escriptor en valencià o molt pocs. El poc que coneixen és Ferran Torrent. També, quan els donem el disc de la Gira, el Festival itinerant de música en valencià, se sorprenden que hi haja tanta música bona, actual, en valencià...

C: Una de les responsabilitats que jo sempre he entès que tenen aquelles persones amb un càrrec públic és fer-se ressò de tot allò que està succeint al teu voltant, en el teu territori. Evidentment, a tots no podràs potenciar-los, però sí que podràs tenir una línia clara perquè allò que existeix pugua arribar d'una manera o una altra. Quan es viu d'esquenes al que s'està fent, s'està vivint d'esquenes al ciutadà. Malauradament, és el que passa amb determinats tòtems de la nostra cultura. Si no els dones cabuda, per exemple en la teua televisió i ràdio públiques, si no et converteixes en altaveu dels teus ciutadans rellevants i els dones un espai per expressar-se, per a molta gent és com si no existiren. Ací tenim artistes plàstics que són premis nacionals i que la gent no coneix, grups de música fantàstics amb una gran trajectòria de deu i vint anys, amb gires internacionals, que el públic

majoritari no ha escoltat mai a la seua televisió pública, etc... Malgrat tot això, hem de continuar lluitant per aconseguir que els nostres dirigents respecten i potencien el cabal inesgotable de talent que hi ha a la nostra comunitat. I hem de lluitar amb persistència perquè tot pot passar. I passarà.

D: Esclar que passarà, i tant! Ha sigut un plaer parlar amb tu Carles, com sempre. I gràcies, una vegada més per voler fer part del nostre equip!

València, maig de 2015

st

El començament d'una bona amistat

Gemma Pasqual

LES HORES DEL CAP DE SETMANA SEMBLAVEN arrossegar-se eternament. Carme va mirar per la finestra. Plovia. Recordava una altra època, quan esperava que arribara el cap de setmana amb il·lusió; ara el dissabte només era un dia més al calendari, sense feina, sense esperances.

Va tornar a mirar per enèsima vegada el mòbil. En la darrera entrevista de treball li havien dit que li enviarien un *whatsapp* si l'acceptaven, però no hi havia cap *whatsapp*, ni cap missatge. En poc de temps s'havia quedat sense feina i sense vida social, no tenia diners ni ganes d'eixir amb ningú.

Armada amb un paraigua va enfilem cap al carrer, necessitava prendre l'aire. Caminava sense rumb quan de colp va sentir darrere seu uns lladrucs. Va fer un bot i es va girar bruscament. Es va espantar en veure el gos més gran que mai havia vist. Tenia eriçats els pèls del llom i la mirava fit a fit mentre li ensenyava els ullals blancs i enormes. Va començar a córrer sota la pluja tan ràpidament com li ho permetien les cames, però no va arribar molt lluny; el gos la perseguia des del mateix moment que ella havia fet el primer pas.

Un alè caní calent va fregar el coll de Carme en l'instant que va caure a terra després de ser colpejada de ple a l'esquena per les grans potes del davant de la bèstia. Res podia fer per defensar-se. De sobte va sentir una veu d'home que va donar una ordre al gos en el que a ella li va semblar portugués. El gos va enretirar les potes. Ella va seguir immòbil sota la pluja amb el cor bategant-li com un tambor, els ulls fortament tancats i la respiració quasi inexistent.

—Estàs ferida? —li va preguntar amb accent estranger un xicot que devia ser l'amo del gos, agenollat al seu costat.

—No has de córrer —va suggerir ell en to condescendent—. És el pitjor que es pot fer amb un “cos”.

Carme va obrir els ulls, treia foc pels queixals, no podia ser cert el que creia que havia entès. Estava mullada, els genolls li cremaven i els seus texans nous estaven bruts de fang.

El gos, ara, estava tranquil·lament assegut, amb l'enorme llengua penjant a un costat de la boca i una expressió agradable.

Carme es va reincorporar sense dir res, no volia parlar, no volia discutir amb aquell desconegut, li va donar l'esquena i va desfer el que havia corregut. Els seus passos la van dur al bar de la seua amiga Maria.

Maria estava parlant per telèfon quan va entrar. Va alçar la vista, amb un gest li va indicar que s'asseguera i va tornar a dedicar tota la seua atenció a la conversa que tenia. Carme es va asseure en un tamboret a l'altra banda del taulell, es va mirar a l'espill que hi havia penjat en una de les parets; de seguida va apartar la vista, feia pena.

Quan finalment Maria va acabar de parlar per telèfon, es va prendre un altre moment per anotar

alguna cosa en un paper i després va alçar la vista. De colp es va adonar que la seua amiga anava mullada, bruta i masegada.

—Què t’ha passat? —li va preguntar, preocupada.

—No ho vulgues saber.

Maria va córrer a la farmaciola i la va curar sense fer preguntes.

—Vols una camamilla?

—No, m’estime més un café.

Maria va anar cap a la cuina i al moment va tornar a aparèixer amb una coca a les mans.

—Està acabada de fer. M’has de donar la teua opinió, li he posat un ingredient secret.

Carme va mirar la coca amb deliri, després de l’ensurt alguna cosa dolça li vindria molt bé. Es va ficar la mà a la butxaca, només tenia diners per poder pagar-se un café sense llet.

—No, gràcies, no tinc gana.

Maria no li va fer cas i li va servir el café i un bon tros de coca.

—A la coca et convide jo —li va dir picant-li l’ullet.

—Sembla que la mala sort em persegueix —va dir desanimada Carme—. Estic aturada, desesperada i avorrida. Sense parlar de la mania que m’han agafat els gossos. Passe tot el dia buscant feina o enganxada al Facebook. Em sent una inútil!

—Tu el que necessites és una parella —li va dir la Maria.

Carme va parpellejar. No era això el que esperava sentir. El seu amor propi va rebre una poalada d'aigua freda.

—Tampoc tinc sort amb l'amor.

—Em referia a una parella lingüística —li va dir l'amiga mentre li allargava un paper.

Un intens rubor va pujar a les galtes de Carme mentre llegia amb atenció.

—Voluntària lingüística? —es va estranyar de la proposta de l'amiga.

—El Voluntariat pel Valencià és el servei d'Escola Valenciana que vol crear nous parlants. Es tracta de posar en contacte una persona valencianoparlant amb una altra que vol aprendre a parlar fluidament. Les “parelles lingüístiques” en són el resultat.

—No tinc temps, he de buscar feina...

—No volies sentir-te útil? Queden una hora la setmana, durant deu setmanes, per conversar davant un café, fent una passejada, anant de compres, visitant un museu...

Carme va alçar les mans, va enllaçar els dits i va recolzar-hi el mentó.

I, sense saber com, es va convertir en voluntària. Maria es va ocupar de tot. La setmana següent tenia

una cita amb un xicot anomenat Bento. Carme es va preparar a consciència, va buscar temes per trencar el gel, música, llibres, gastronomia...; la religió i la política les va deixar per a més endavant.

Havien quedat al bar de Maria. Carme tenia molta curiositat per esbrinar com seria la seua parella, estava nerviosa, tenia por de no caure-li bé, darrerament tenia molt mala sort en les seues relacions.

En entrar al bar de seguida el va veure, un xicot amb els cabells arrissats i de pell negra, de segur que era ell, a més estava sol. No s'ho va pensar dues vegades i es va plantar davant seu.

—Hola, sóc Carme —li va dir a poc a poc vocalitzant bé.

Li va fer dos besos i va seure.

—D'on ets? Vols que anem a un altre lloc? Al cine? —li va amollar nerviosa.

El xicot la mirava amb uns ulls com unes taronges, mut i amb cara de no comprendre res.

Carme es va estranyar, se suposava que les parelles tenien alguna noció de l'idioma. No es va donar per vençuda i va continuar parlant vocalitzant síl·laba a síl·laba i alçant una mica la veu, quan de sobte va aparèixer una xicota rossa.

—Qui és aquesta, Guillem? —li va preguntar tota enfadada al xicot que encara no havia obert la boca.

—No en tinc ni idea, vol que anem al cine —va dir ell, divertit.

Carme es va posar roja com una tomaca i va dirigir la seua mirada cap al taulell on estava la seua amiga rient per les butxaques. Va balbucejat una disculpa i va córrer cap a l'amiga.

—Aquest és Bento, la teua parella lingüística —li va dir l'amiga, divertida, en presentar-li un xicot que també restava mut com l'altre.

A Carme aquella cara li va resultar familiar.

—El “cos” —va dir ell— no és meu, és d'un amic.

Maria va fer cara d'estranyesa i va tornar a riure. Aquell moment *ghost* era impagable.

—Tu! —va exclamar Carme, amb una barreja de sorpresa i incredulitat.

El xicot va tornar a tancar la boca.

—Per què no seieu? —els va dir Maria mentre els oferia un bon tros de la seua coca especial.

Carme va fer cas mentre es preguntava com pagaria aquell berenar.

—Convida la casa, m'ho estic passant molt bé —va dir Maria picant-li l'ullet. Semblava que li havia llegit el pensament.

—Sent molt el que va passar amb el “cos” del meu amic —es va tornar a disculpar.

—Gos.

—Això, gos.

—Aaah!!! —va exclamar Maria, que continuava palplantada al seu costat i aclarit el misteri, va desaparèixer.

I de colp es va fer el silenci.

Carme estava convençuda que no aniria bé, tenia un guió preparat, però no tenia sentit. Ella era la dona de la mala sort, i aquella aventura de voluntària lingüística eixiria tan malament com li havia eixit tot des de feia un temps. Es va quedar mirant fixament el xicot, que esperava pacient començar la conversa. Carme es va passar els dits pels cabells a manera de pinta, estava nerviosa, no sabia com posar fi a aquella situació absurda.

—*Cafuné* —va dir ell.

—Com?

—A això que has fet amb els dits, nosaltres li diem *cafuné*. I vosaltres?

—No en tenim cap paraula.

—Hi ha paraules que no tenen traducció.

—Sí, com per exemple “trellat”.

—Com?

—Trellat. Significa tenir sentit comú.

Sense pensar-s’ho ja havien començat la conversa. Carme se sentia bé, com feia temps que no se sentia.

Aquell xicot era simpàtic i molt amable; a més, al seu favor tenia que el gos no era seu. De colp, un xiulet la va avisar d'un *whatsapp*, Carme va córrer a mirar-lo. Va dibuixar un somriure ample.

—Bones notícies?

—Molt bones —va dir ella—. He aconseguit feina, comence demà.

—Enhorabona!

Ella va mirar el seu nou amic amb un somriure molt ample. Pressentia que en aquell mateix instant la sort li acabava de canviar i va exclamar:

—Això és el començament d'una bona amistat!

CE

El quadern ocre

Joan Borja

L'ALBIR, 13 DE MARÇ DE 2015

—Jo notava que el xiquet no estava bé. Havia perdut l'alegria i el veies esclafat, encaparrat. «Què tens fill?». «No ho sé, papa. Em note molt, molt cansat». Dic: «L'hem de portar al metge». I la pediatra me'l mira i em diu: «Jo no li veig res. Si no millora me'l torneu a portar demà». Però a les dos o a les tres de la matinada la meua dona s'alça i sent que es posa a cridar: «El xiquet, el xiquet, el xiquet! Corre, vine, Toni! El xiquet no respira! El xiquet no respira!». Vaig provar de fer-li el boca a boca i massatges al pit. El vam portar corrents a l'hospital, però res... res... no hi havia res a fer. Era mort. Només tenia quatre anys.

Antoni Tamarit Molines li havia explicat la història a Auke Rauwerda com qui recita d'esma una agra i vella lletania. Va ser en una d'aquelles memorables —i memorades— converses que tots dos establien els divendres, en una cafeteria d'aire irlandés al Racó de l'Albir. Li ho havia abocat com si l'episodi no parlara d'ell, ni de la seua dona, ni del seu fill mort, com si ell no formara ja part d'aquest món absurd on la desgràcia, inopinadament, podia esborrar en el moment menys esperat el sentit de les coses i de les persones. El relat havia rajat sense inflexions ni signes d'emoció. Tenia la mirada entelada, absent, embeguda per la boirina estràbica de l'horitzó. L'ànima de l'Antoni Tamarit s'havia perdut aquell dia en un espai indefinit de la llunyania, allà on el blau de la mar es confon amb el del cel. I des de la distància, la veu deixava eixir unes paraules massa doloroses per ser retingudes sempre dins.

La mort del fill, d'alguna manera, l'havia mort també a ell. Amb l'últim alé del fill va desaparèixer la persona raonable, ordenada, simpàtica, extravertida, respectable, ferma i formal que un dia va ser. La desesperació, el sentiment de culpabilitat, les cares greus dels amics, la vetla, les condolences. «Però això? Com ha pogut ser?». «Es veia tan sa. I sempre tan rialler!». «Xe, el xiquet!». El funeral. La caixa blanca,

tan menuda. L'enterrament. I tots els dies successius, impúdics, vacus, sobrers. El principi de la vida sense vida. Sense esma. Sense ell.

Auke no ho sabia, però aquell seria l'últim divendres de conversa amb Toni i l'última volta que el veuria amb vida, el seu amic.

Besana in Brianza, 1 de juliol de 2015

Quan Auke Rauwerda va encetar el quadern ocre que acabava de comprar a la Piazza Umberto I, la plaça central de Besana in Brianza, es va regalar un somriure de satisfacció. I d'enyorança. Qui li ho havia de dir, a ell, fa a penes un parell d'anys, que profanaria el blanc d'un quadern de notes en aquella cafeteria, i amb aquella llengua que llavors ni sabia que existia.

La visió damunt la taula d'una aigua amb gas (“*Acqua Minerale Naturale San Benedetto. Frizzante*”) i la tasetta de café ja escurada (regal dels déus, el breu glop d'un *ristretto*, en qualsevol cafeteria italiana), el feia sentit a casa. Havia arribat el moment de complir la promesa que s'havia fet a si mateix i de posar en paraules els fets passats: explicar aquell canvi de rumb que l'havia convertit en una altra persona i homenatjar l'amic desaparegut, que és qui l'havia fet possible; jugar, de més a més, l'alquímia de l'escriptura en la

llengua de Toni, com un tribut al temps de les confidències compartides i —sobretot— a l'ànima de les paraules a què l'amic de converses sempre es referia.

Tancava els ulls i semblava que el tenia davant, que el podia escoltar, amb la veu fràgil i trencadissa, segura i convençuda: «L'ànima és feta de paraules, Auke. Pensa-ho bé. Som el cos. I el prodigi del llenguatge. Res més. Ni menys. Per un costat, la carn —les artèries, els músculs, les vísceres, la pell, els cabells, els gens, els instints—; per l'altre, les paraules. Som les nostres paraules, i un xassís, si vols, però paraules. Emmarca-la, la sentència, i guarda-te-la a la butxaca: “L'ànima és feta de paraules”».

L'Albir, 9 de gener de 2015

—Però parlem de tu, Auke... Què enyores, ací, del teu país? —li havia preguntat Toni, inesperadament, aquell divendres 9 de gener, mentre remenava el café amb la cullereta.

—Els arbres, Toni. Enyore els arbres. Em fascina la mar, la llum, la vida dels carrers. M'encanta el menjar, la festa, el rebombori, el caràcter de la gent, però trobe a faltar els arbres.

—T'entenc perfectament... Saps? Ací teníem un gran especialista en etnobotànica, Joan Pellicer, que sempre deia que “els arbres són les catedrals de

la natura”. Un país sense arbres és com una ciutat sense catedrals.

—La veritat: el país m’ha enamorat. Profundament. Trobe que és un racó de món absolutament privilegiat. Fantàstic. Increïble. Ara comprenc per què ma mare s’hi va quedar i no va voler tornar! L’única cosa que enyore de Frísia i que a voltes somnie de nit són els paisatges boscosos: els arbres tocats per la boira de la tardor.

—No sé si t’ho he contat mai, però precisament entre arbres monumentals —arbres grans del nord civilitzat— vaig conèixer l’Anna.

—Xe! No: no m’ho havies contat! De fet, mai no me n’has parlat, de l’Anna. Com la vas conèixer? On?

—En un poblet de la Llombardia, Besana in Brianza, entre Milà i el llac de Como.

—Però ella és d’ací. Vull dir: és valenciana, no?

—Sí, però va coincidir que havia anat a tocar a un festival de bandes de música que cada dos anys organitzen allà, i jo també. No ens coneixíem de res. Anàvem passejant per un parc preciós al mateix centre del poble. Era una meravella de faigs, castanyers, til·lers i roures de tota classe. A la vora d’un faig antiquíssim i enorme, em va mirar i em va somriure. Li’l vaig tornar, el somriure. Li vaig dir «bon dia», en valencià. «Xe, bon dia. Parles valencià!», se’n va

alegrar. Li brillava la llum dels ulls, verds com una esplendorosa primavera. De seguida vaig comprendre que era la dona de la meua vida.

—Com va ser separar-vos?

—Ens va passar una cosa terrible. La pitjor. I no la vam poder superar. Se'n va anar per no tornar, percaçant nous camins del blau i del verd.

Besana in Brianza, 1 de juliol de 2015

Amb el quadernet ocre a la mà i la motxilla a l'esquena, Auke va creuar la Piazza Umberto I. Va entrar al Parco di Villa Filippini i va seure en un banc a l'ombra. Dominava la major part d'aquell redós verdíssim. Tots els matisos del verd s'hi citaven i se li oferien esponerosos. Amb un nou somriure va pensar: «Sí, Toni, amic. Tenies raó. La civilitat és exactament açò», la natura domesticada, protegida, socialment compartida; l'harmonia dels edificis vuitcentistes que es deixen entreveure entre els arbres, a mà esquerra; escultures classicitzants estratègicament disseminades, una ací, l'altra allà; una merla mascle —plomatge negre lluent, el bec groguíssim—sobre la gespa, escarbant distretament el terra; una papallona blanca que passa al davant; un toc de campanes, solemne, melangiós. I un cor de trompes assajant per al concert del Festival Bandistico, clarinets, trombons, trompetes... Assajos per seccions.

Només la sirena urgent, penetrant i angoixant d'una ambulància i la remor llunyana dels cotxes recordaven que el món no és perfecte; que les presses, els problemes i els patiments esperen en la quotidianitat que continua girant fora d'aquell parc.

«T'ho devia, amic», va arribar a dir en veu alta Auke. «Veus? He vingut...». I es va sorprendre d'escolar-se parlar en veu alta, sol, assegut al banc d'un parc, un home sempre tan mesurat i sensat com ell.

Refugiat en aquell banc, va tornar a obrir el quadern ocre que havia encetat a la cafeteria i es va posar a escriure sense tall ni ordre, arreu, un pessic de conversa ací, un fragment de discurs allà, aquell record pelegrí sense solució de continuïtat; la memòria de la mare, un enamorament imprevist, el color vivíssim d'aquells ulls evocats, fins que va apuntar les últimes paraules del que un dia potser seria un esbós de novel·la o de conte: «La voldria festejar. A cor nu, que és com cal estimar. I —sobra dir-ho— amb tots els blaus de la mar».

Auke Rauwerda va respirar satisfet i va tancar el quadern.

L'Albir, 7 de novembre de 2014

—Saps Toni? He decidit que em quede a viure ací, a Altea. M'ho venc tot a Ljouwert i encete una

vida nova. Per a què vull tants diners? I el poder? No et cregues mai això de l'eròtica del poder: no és gens eròtic, el poder. Gens! Tot són maldecaps. I l'ambició absurda de tindre més, i més, i més... Els socis em compraran la meua part de l'empresa. Diuen que no ho entenen açò que faig, que m'ho repense, que si m'he tornat boig, però jo sé que per dins els punxa el corcò de la cobdícia i que estan ansiosos per l'oportunitat de comprar. Pobres! Segur que no poden dormir pensant en les noves accions, el nou poder acumulat, les noves responsabilitats, els nous riscos, les noves expectatives de mercat. Jo, en canvi, guanye la serenitat i la llibertat absoluta, el luxe de passar la vida, si vull, mirant-me aquesta mar.

—Tu sabràs, Auke... Mai no deixes de sorprendre'm! Fa a penes nou o deu mesos vas arribar ací, *guiiri* total, sense parlar ni un borrall d'espanyol ni de valencià. I ara... Mira't! Sort que venies només per a deu o dotze dies!

—No te'n burles, que part de la culpa és teua. Saps? En la mesura que he après valencià, he començat a sentir-me d'ací, de veritat.

—Podríem dir que, per fi, t'has convertit en “una persona de trellat”! —va sentenciar Toni amb un somriure còmplice. I li va picar l'ullet amb picardia.

—*Oh, my God!* Valent pinyol estàs fet! —va riure de

bona gana. Recordava perfectament la conversa amb l'amic, un divendres fred de gener, després de Reis.

L'Albir, 17 de gener de 2014

—Però per què precisament el Voluntariat pel Valencià? Per què el compromís d'ensenyar bon valencià a un estranger com jo?

—Perquè m'estime el valencià. I perquè entenc que el valencià ha de ser la llengua d'acollida per als nouvinguts si no volem discriminar-vos, segregar-vos, estigmatitzar-vos com a forasters per sempre. Només obrint les portes de la llengua obrirem de veritat les portes de casa. I les del cor.

Auke va trobar que era molt ben parlat, aquell home, i que tenia més coses a dir, en aquell mateix sentit. Per això li va demanar amb el seu marcat accent nòrdic:

—Continua, per favor...

I Toni va continuar:

—Les llengües no són una ocurrència, ni una casualitat, ni un caprici. No les ha inventades ningú només perquè sí. Són el resultat de l'evolució d'una comunitat humana al llarg dels segles. Són —per dir-ho així— el resultat d'una adherència cultural. Condensen i reflecteixen la història, la geografia, les pors, les emocions, les sensibilitats, les preocupacions,

les necessitats, els anhels, les quimeres, els afectes i els desafectes d'un poble, de les moltes generacions de persones que s'han succeït en un mateix poble. Vegem si em faig entendre... Una llengua és com unes ulleres que permeten veure i viure la vida d'una manera única: conceptualitzar el món —aprendre i aprehendre la realitat— d'una determinada forma: singular, privativa, irrepetible. Mira... T'ho diré més fàcil amb un exemple: el “trellat”. El “trellat” és un concepte que s'ha encunyat exclusivament en valencià i que no té un equivalent clar en castellà, ni en italià, ni en francès, ni en alemany, ni en anglès, ni en cap altra llengua que jo conega. No sé si la coneixes, la paraula “trellat”, però quan la faces teua entendràs perfectament açò que ara et dic. Saps per què és tan important el valencià? Perquè —la frase vol dir més del que sembla— «sense el valencià el món no tindria trellat». Para a pensar-ho... En castellà el món pot tindre *conocimiento* o *cordura*; en anglès, *sanity*, o *common sense*, etc., però el “trellat” és una altra cosa! I jo voldria que tots els nouvinguts al nostre país tinguéreu l'oportunitat de ser “persones de trellat”.

—«Persones de trellat» —va repetir Auke, amb evident exotisme fonètic. La cara de pòquer delata a ulls vista les dificultats per a seguir el discurs

d'aquell indígena de gestos emfàtics i paraules rabents. «Persones de trellat», va repetir encara. I bé podia ser que, en aquell moment, el pobre Auke entenguera faves per llanternes, però no es va atrevir a tallar-li el dir, a Toni.

—Sóc dels qui creuen que els valencians (juntament amb els catalans i els mallorquins) estem protagonitzant en l'últim mig segle una de les aventures culturals més espectaculars de l'Europa contemporània: la vivificació de la llengua, la consolidació d'una tradició literària, la normalització d'uns circuits culturals... Som segurament un cas únic al món. I em sembla apassionant reivindicar el plaer de les paraules prodigiosament vives, justament en la mateixa llengua —percaçada i proscriu; preservada i sobreviscuda— del rei Jaume I, Ramon Llull, sant Vicent Ferrer, el *Tirant* i el *Curial*, Ausiàs Marc, Jaume Roig, el Misteri d'Elx; Josep Pla, Gaudí, Dalí, Villalonga; Espriu, Rodoreda o —més a prop— Valor, Estellés, Fuster...

—Però no tots ho veuen com tu, Toni. La majoria de la gent em parla directament en castellà...

—Sí. Vés fent-te'n la idea, amic: som un cas com un cabàs, els valencians. Però a poc a poc anem fent camí i canviant la mentalitat. De la mateixa manera que un dia els barbers van deixar de practicar sagnies

temeràries als malalts, o així com un dia els mestres van deixar de fumar dins de les aules (o els metges dins de les consultes, o els polítics dins dels parlaments), estic convençut que també arribarà un temps que direm: «I això com podia ser?». Ja ho veurà qui ho veurà, però diran: «Com és que no tots entenen la importància vital de les paraules? Com no les defenien, unànimement? Com podia ser que no tots protegiren, potenciaren i promogueren decididament el valencià?».

L'Albir, 17 de gener de 2014

El primer dia que Auke i Toni van quedar per compartir cafè i conversa, l'un i l'altre navegaven una mar de dubtes. Desconfiaven recíprocament del desconegut que era l'altre —cada altre—. Potser per això, després d'encaixar les mans i d'exhibir els gestos educats d'una bàsica cortesia, es van entaular en aquella privilegiada terrassa que dominava la badia d'Altea i van atacar la qüestió que més els encuriòsia:

—En fi... Xe! Per començar d'alguna manera: com arribes ací, Auke? I com és que decideixes apuntar-te al Voluntariat pel Valencià?

—Per ma mare. Ma mare va arribar a Altea fa més de vint anys. Va comprar un xalet quan va enviudar

de mon pare. Se'n va vindre i ja mai més no va voler tornar a Ljouwert. Sóc fill únic. En aquell moment no vaig comprendre la decisió de ma mare, però la vaig respectar i cadascú va anar fent la seua vida. Les voltes que he vingut a veure-la ha sigut sempre —com dieu ací?— «tocar joc i fugir». Fa quatre setmanes que va morir, ma mare. Vaig vindre al funeral i la idea era quedar-me com a molt una setmana o setmana i mitja per arreglar papers i mirar de posar el xalet en venda, però em va picar la curiositat i he volgut indagar com eren els seus dies, quines felicitats la retenien ací, i la primera cosa que m'ha sobtat és que havia après valencià: que parlava, escrivia i pensava en valencià! En valencià sembla que es va enamorar d'un home que va morir fa a penes un parell de mesos. I en valencià ha deixat, damunt l'escriptori i al meu nom, un bon grapat de quaderns italians, de color ocre, amb pensaments, notes de dietari i apunts més o menys literaris. He decidit posposar el retorn, quedar-me ací el temps que calga i seguir el rastre de la memòria de ma mare, conèixer per què ho va deixar tot. Ara que ja no la tinc, voldria retrobar-ne el record, les raons de l'ancoratge en aquest racó de mar, el sentit de les paraules. I tu, Antoni? Sense voler ser indiscret: per què t'has apuntat a açò del voluntariat lingüístic?

—Et conteste amb absoluta sinceritat: m’acabe de separar de la meua dona. Tinc molt sobre les esquenes i estic patint més que una serp en un forat. He pensat que quedar amb algú regularment per fer conversa, ni que siga un dia a la setmana, em vindrà bé per a distraure’m una mica, ofegar la pena i provar d’escampar la boira.

Besana in Brianza, 1 de juliol de 2015

Al ple del migdia no es veia una ànima al Parco di Villa Filippini, el cor verd de Besana in Brianza. Auke Rauwerda va trobar per fi *il Faggio Pendulo*, un faig venerable de més de dos-cents anys. De la motxilla va extraure l’urna. Amb solemnitat i silenci en va escampar les cendres per aquell racó amagat. Es va esforçar per no plorar, però l’emoció se li fa fer aigua i una llàgrima incontinguda li va regalimar galta avall. «No sé si en té massa, de trellat», va pensar, «però te la devia, Toni». Un embrió d’idea el menava a intuir que, enllà de les cendres, l’ànima de Toni i els seus continuaria viva en ell, en el caliu de les paraules atàviques que havia fet seues. «L’ànima és feta de paraules», tornà a recordar.

A la capçada dels arbres un ventijol suau —com de batec d’ales— va fer moure el fullam. L’airet de seguida va eixugar la llàgrima a l’instant. I ningú

no es va adonar, ni el mateix Auke, que enmig del caprici ondulant de les branques i les fulles es perfilaven unes figures intrigants, amb forma d'àngels. N'eren tres: dos de més grans i un tercer més menut, com un xiquet de quatre anys. Capficat com anava en una confusa teranyina de pensaments, no va veure arribar una jove que creuava el parc en sentit contrari. Devia ser música perquè portava l'estoig d'una flauta penjada del muscle. Quan es va creuar amb ell, li va somriure. Auke li'l va tornar, el somriure. «Bon dia», li digué, en valencià. «Xe, bon dia. Parles valencià!». I li va brillar la llum dels ulls, verds com una esplendorosa primavera.

A la nit, després del concert, es va fer trobadís i va establir un conversa amb ella. Va aclarir que tocava en la banda d'Altea, que son pare havia estat vivint durant anys amb una distingida senyora d'origen frisó, que s'havien estimat tant, però que havia faltat feia a penes vint mesos, al novembre de 2013. Ella sembla que a penes el va sobreviure unes setmanes.

També va aclarir que darrere d'aquells ulls verds hi havia una ànima de paraules. I que la voldria festejar, a cor nu, que és com cal estimar, i —sobra dir-ho— amb tots els blaus de la mar.

it

El sisé sentit

Manuel Civera

UN DILLUNS DE MATÍ EM CRIDAREN d'Escola Valenciana, servei Voluntariat per la Llengua, per comunicar-me que m'havien elegit com a parella lingüística una xicona que residia al Port de Sagunt. “Vivim a sis quilòmetres”, vaig advertir. “Ja ho sap”. “Si ella no té problema per pujar-hi, jo no tinc cap problema a fer-me'n càrrec”. “Aleshores, li passem el teu telèfon?”. “Sí, sí i en parlarem”. Tot seguit em feren saber el seu nom i el seu telèfon, els quals vaig memoritzar al mòbil. Aquell mateix dia a la vesprada em trucà.

Tenia una veu dolça i parlava amb inseguretat en valencià amb accent argentí: “Vós sou Francesc Súbies?”. “Sí, diga’m”. “Jo sóc Marina... la “pareya” lingüística”. “Ah! Molt bé, quan ens podem veure per programar les trobades?”. “Si vós podeu, demà...?”. “Sí, sí, em va molt bé, per exemple a les sis de la vesprada”. “On vol que ens trobem?”. “Vindràs amb cotxe o amb bus?”. “Amb cotxe”. “Doncs, ens veurem al Norte del Palancia, en la rotonda dels col·legis”. “D’acord, moltes gràcies”. “Adéu, fins demà”. Va ser una conversa directa, com si a Marina només li interessara la resposta afirmativa.

El dimarts a tres quarts de sis vaig creuar el riu Palància pel pont de Bru i Vidal. Ja havien eixit de les escoles i només algun veí passava per la cruïlla de l’Esperança. No hi vaig veure cap dona amb actitud vigilant, però en el precís moment que em disposava a esperar, una xica jove i trempada va eixir d’un Peugeot roig que estava estacionat a l’avinguda de l’Alcalde Blasco. Anava arreglada, lleugerament pintada, i portava unes sabates amb un taló de deu centímetres que l’elevaven com una deessa. Vaig distreure la mirada per discreció fins que m’adoní que s’adreçava cap a mi. “Vós sou Francesc Súbies?”. “Sí; però, per favor, parla’m de tu”. Instintivament

ens donàrem les mans. “Molt de gust”, diguérem al mateix temps, fet que ens va fer somriure. “Si et sembla, podem parlar mentre passem per vora riu”, li vaig proposar. Ella va assentir.

“Marina, és obvi que has demanat una parella lingüística perquè vols perfeccionar l’expressió oral en valencià, però m’agradaria que m’entraonares la teua relació amb el valencià i així apreciaré el teu domini de la llengua”. “Parlaré a poc a poc, pensant, i pegaré moltes sabatades”, s’afanyà a precisar. “Ara no et preocupes”. “Bé, com hauràs apreciat sóc argentina, néta d’irlandesos i valencians que a principi del segle XX emigraren a l’estuari de la Plata des dels respectius països amb la il·lusió de fer les Amèriques, d’ací el meu nom, Marina Braian Vidal. Fa quinze anys que els meus pares, aprofitant la crisi econòmica d’Argentina, decidiren vindre a València, i al Port de Sagunt tingueren l’oportunitat de quedar-se un bar-restaurant del Passeig Marítim que continuen regentant. A casa parlem castellà amb l’accent argentí i, com saps, al Port el castellà és la llengua dominant. T’he de dir que durant la meua adolescència tenia una actitud adversa cap al valencià, feia poc de temps que havíem arribat i el valencià el veia com un obstacle per a la conservació de la meua identitat. Tant que, quan un client del bar em parlava

en valencià, em molestava tant que vaig arribar a prometre'm que mai no em farien parlar valencià". "Que fort!", se m'escapà. "Sí. Amb el temps vaig entendre l'estupidesa, fonamentalment perquè em dificultava la integració i el coneixement. L'escola i l'institut m'aportaren un grau de comprensió oral i escrita prou bo, però tinc l'expressió oral i escrita molt deficient, no tinc suficient desimboltura com per parlar-lo espontàniament perquè no domine les estructures valencianes. Això és el que ara m'amoïna". "Perdona", vaig interrompre la seua explicació, "diria que estudies...". "T'ho anava a contar ara. Estic estudiant Història i ara, que estic acabant, desitge llicenciar-me en Lingüística Catalana, i entenc que he de dominar les estructures pròpies del valencià". "Bé", vaig objectar, "però aquest objectiu personal teu no és massa comú en la demanda de parella lingüística". "Tens raó", afirmà Marina mentre es posava roja, "però les classes de la Facultat no m'ho aporten i davant de l'oferta d'Escola Valenciana vaig consultar si hi hauria a Sagunt algú que poguera atendre les meues necessitats, i em van facilitar les teues dades". "Només això?". "Disculpa, he estat egoista i he fet una... petita trampa perquè el que necessite són classes particulars. Si em refuses com a "pareya", ho entendre", va dir avergonyida. "Què

dius? Com pot un jubilat com jo refusar una xica tan jove i bella com tu amb un objectiu que m'atreu i em desafia! Accepte ser la teua parella lingüística, és clar que sí; però amb dues condicions: que puges tu a Sagunt i que farem deu sessions de dues hores, les quals podríem realitzar els dimarts i dijous de sis a vuit”. Marina acceptà encantada i la rojor que encenia la seua faç desaparegué i desvelà una bellesa de proporcions àuries.

Després d'uns moments de silenci, vaig albirar un pla que la satisfera i li'l vaig proposar: “El nostre programa versarà sobre el sisé sentit”. “El sisé sentit?”, va preguntar amb una certa desorientació. “Sí, el sisé sentit. No és una conya”, vaig avançar. “Per a Ramon Llull els sentits de les persones eren sis: la vista, l'oïda, l'olfacte, el gust, el tacte i l'*affatus*, és a dir, l'oralitat. Pense que la seua concepció, per ser medieval, tenia molt de trelat perquè igual que els cinc sentits tradicionals transmeten al cervell una informació específica, la parla aporta dades que ens permeten conèixer en profunditat el coneixement i l'imaginari dels parlants”. “Et confesse Francesc que, malgrat haver estudiat Ramon Llull, no tenia per sabut aquest fet i m'agrada perquè s'ajusta al que buscava”. “Comencem, doncs. Dis-me paraules que discrimi-

nem pel sentit de la vista”. “Riu, casa, arbre... innumerables, tot allò que la llum ens permet identificar”. “Bé, per l'oïda”. “So, soroll, música, cant, piular, veu, remuc, crit...”. “Per l'olfacte?”. “Olor de flor (perfum, aroma...), olor de podrit (pudor, fetor...), de cuit, de cremat, de sofregit, de guisat de carn...”. “Pel gust?”. “Dolç, salat, aspre, agre, agredolç, insípid, gust de pera...”. “I pel tacte?”. “Suau, aspre, moll, dur, calent, fred, tens, inerme...”. Parlàrem extensament perquè Marina dominava el camp tant o més que jo. Es féu l'hora quan el sol era esplendorós encara i decidírem que el següent ens centràriem en el sisé sentit.

El dijous següent, el segon dia, Marina va acudir amb un estil diferent: bambes, texans i una camisa a quadres. No li vaig preguntar a què es devia el canvi, si bé crec que pretenia acostar-se a la meua estatura i forma de vestir. Estava igualment bellíssima i li ho vaig dir: “Et veig molt guapa”. “Gràcies”. “Bé, el sisé sentit es concreta en l'ús de les estructures lingüístiques, els jocs amb la llengua i les composicions de tota mena que arrelen en un lloc”. “*Val!*”. “Es diu d'acord”. “D'acord”, va concloure Marina. “Comença, doncs, a enumerar-me els noms de les

parts del cos i coneixeré el teu domini del valencià”. “A vore: ull, orella, front, nas, dent, cella...”. “Bé, adona’t que el noms, com els adjectius, verbs i els adverbis, tenen un significat denotatiu que ve a ser una informació mínima, si fa no fa, el significat que prenem pels cinc sentit tradicionals. Aquesta informació mínima l’enriquim amb les estructures i el sentit figurat. Les estructures més senzilles, com saps, les faciliten”... “els determinants i les preposicions”, va afegir Marina. “Perdona si peque de mestre d’escola. Repeteix les parts del cos amb el determinant davant”, li vaig demanar. “A vore: l’*ui*, l’*oreya*, la front...”. “No, en valencià “front” ès masculí, direm “el front”, tant si es refereix a la part del cap com a un edifici, a la primera fila de la tropa, etcètera”. “Doncs, el front”. “Continua”, vaig indicar-li. “El nas”, va dir mirant-me per si s’equivocava, “el llavi, la *ceya*, el dent...”. “No, en valencià diem “la dent””. “Doncs, la dent o les dents”. “Molt bé”. Tot seguit, amb el propòsit d’anomenar les parts del cos menys corrents, li vaig proposar que jo les indicaria i ella em diria el nom. Galtes, colze, genoll, tò, ses, melic, malucs, panxells, turmells, gola, genives... Quan no les identificava, ens aturàvem i les explicava. Quan l’acompanyí al cotxe, quedàrem que el dia següent parlàriem del sintagmes lexicalitzats.

El tercer dia esperava ansiós per tornar a veure la gràcia amb què Marina comentava. Va acudir puntual i amb un escot generós. Ens posàrem a passejar i enganxàrem amb el significat de frases comunes en què apareixien les paraules que tractàrem el dia anterior: caure de tò, rebre una colzada, anar a genollons, fer una girada de peu... Després parlàrem dels sintagmes nominalitzats a partir de les paraules que identifiquen parts del cos: ulls tendres, ulls morts, ulls vius, ulls de puça, ulls de mussol, ull de bou, ulls de borrec degollat...; i així amb diferents parts del cos. Seguidament parlàrem dels sintagmes preposicionals: a ull, de reüll, a ulls clucs, amb els ulls, als ulls de... Acabàrem fent frases amb les construccions esmentades i aparegueren els sintagmes verbals: només té ulls per a ella, té els ulls en el tò, fa ulls de malalt, val un ull de la cara... Enamorats de la llengua, la vesprada se'ns escapà. Quan ens adreçàrem cap al cotxe, comentàrem la melodia del castellà argentí, concretament del dígraf *ela* doble, que en valencià és un fonema palatal, i li vaig dir que, per aconseguir una correcta pronúncia, recomanava als alumnes que repetiren frases assajades com: Llepat la pell amb la llengua, Lluc beu la llet amb palleta... En arribar al cotxe, ens acomiadàrem fins al dijous següent.

El quart dia, en saludar-nos, la vaig convidar a un cafè i acceptà. “Ah, per cert, l’altre dia no en parlàrem, de la paraula ses. L’he buscada al diccionari i sé que significa anus. Voldria saber com es feia servir”. Vaig somriure i li vaig explicar: “Mira, les frases més corrents que deia ma mare eren: “Vés toca’t el ses” i “estic fins al ses” (d’algú o d’alguna cosa)”. Això ens portà a les frases grolleres. Em vaig resistir, però ella volia saber el llenguatge del poble. “I si són obscenitats?”. “També”. “Aleshores, disculpa si t’ofenc: Vés-te’n a fer la mà. Tu em tocaràs els ous. No tindràs collons. Mal parit...”. El tema em feia vergonya, sobretot per la diferència d’edat. Per donar-li un fons intel·lectual, li vaig preguntar: “Saps que en l’Edat Mitjana hi ha tractadistes que consideren que la figuera era l’arbre de la fruita prohibida del paradís? Mira, et diré parèmies en què emprem la paraula figa o figuera i intentes explicar-ne el significat: estar com a figues en cofi, tindre la figa com un cabàs, estar més moll que una figa, fer figa, pegar una figada, tindre la figa al revés, tindre la figa agra, tindre la figa pelada, pujar-se’n a la figuereta, quan ploguen figues, ser figues d’un altre paner, ser fals com la llenya de figuera, la figa de ta tia!, tira més un pèl de figa que una maroma de barco, tantes figues que es podreixen i tants pardals que passen fam,

“Emparito” la *pelà* menja figues sense pa...”. Així, descarats com infants, se’ns escapà la vesprada.

El cinqué dia li proposí parlar d’història, de la consciència del passat. Marina acceptà perquè era la seua matèria preferida. Parlàrem d’història i de llengua, per exemple dels topònims de la nostra ciutat. “Sí, els topònims m’interessen”. “Parlem-ne, doncs. Comencem pel nom de la ciutat, Sagunt. Saps d’on ve?”. “El professor ens explicà que era d’origen indoeuropeu, no?”. “Vés a saber”. “He sentit parlar del plom d’Ampúries del segle VI-V ac, tu creus que la Saigantha que hi apareix es refereix a Sagunt?”. “Entenc que és la transcripció en grec jònic de la veu ibèrica Saiganta. L’arrel ibèrica és Sag-a amb el genitiu -n i el morfema -ta que indica ciutat. De manera que, si considerem que el basc manté veus d’aquell temps, podem relacionar l’arrel *sag-a* amb l’arrel basca *sakon* que significa “còncau”, res estrany perquè la ciutat ibèrica de Saiganta es construï en la concavitat de la muntanya”. Marina em mirà desconfiada i em va soltar amb tacte: “Tinc entès que l’iber és una llengua que es llig, però que no se sap interpretar. Com pot ser que lliges i traduisques l’iber?”. “No completament, però sí”. “Estàs prenent-me el pèl?”. “No, per favor”, li vaig dir. Marina s’engrescà

a discutir-me generalitats i vaig haver d'explicar-li aspectes concrets: la segmentació, la diferència gràfica de les oclusives sonores i sordes, la tonicitat, la formació del femení, etcètera. “Tens treballs?”. “Sí”. “Passa-me'ls”. “Te'ls passaré. Continuem. A partir de la influència romana, la Saiganta [Sàganta] ibèrica passà a denominar-se Saguntum, que feien vindre de Zakyntos, el capità d'Hèrcules que va morir per la mossegada d'una serp”. La sessió se'ns féu curta i decidírem seguir en la següent sessió.

El sisé dia ens centràrem en el topònim Morvedre. Parlàrem de la forma àrab Murbítar i del significat. Marina, seguint els historiadors, defensava que Morvedre venia del llatí *murum veter* (mur vell) i jo li discutia que venia de *mora veter*. No entenia per què contradeïa els historiadors i li vaig explicar que no tenia cap sentit dir-li mur a una famosa ciutat. Havia de vindre de *mora-ae* amb el significat de protecció com en *mora clipei* (la protecció de l'escut). Així entenem que les ciutats com Morella, Móra d'Ebre, etcètera, expliciten que eren la protecció d'una zona (Maestrat, Ebre...). En el cas de Sagunt, el canvi del nom indica que la ciutat d'època imperial s'arreglegà en la ciutat o protecció antiga, de manera que el nou topònim hagué de ser la part primera de *mora*

veter sagunti. Marina era bona alumna i sabia llatí, i m'advertí que la tesi era molt interessant, però caldria que apareguera un text que ho indicara. "Cert", li vaig dir, "però tampoc el tenim per a la tesi de *murus vetus*". Així, només amb els topònims de la nostra ciutat (Palància, Almudàfer, Almardà...) ens passà el temps i l'acompanyí al cotxe mentre decidírem que parlariem dels sintagmes que emanen de la terra.

El seté dia enganxàrem la història amb el llenguatge lexicalitzat que reflectia les activitats primàries. Asseguts a la cafeteria, vaig iniciar: "Segons Polibi, en època ibèrica Sagunt fou la ciutat més fèrtil al sud de l'Ebre. El comerç del vi i de l'oli estan documentats des del segle v ac fins que es perdé la vinya per la fil·loxera l'any 1912, i al llarg del segle xx el camp de secà, dedicat a oliverar, garroferar i sembrat, fou substituït pel tarongerar. Els vins més apreciats de Sagunt en l'Edat Mitjana eren el vermell i el grec. Marina, jo et dic una sentència i tu me l'expliques: la muntanya, qui la perd la guanya; la terra dóna guerra; a vora riu, no faces niu; de les sobres, es fan les obres; qui de jove no treballa, de vell dorm en la palla; qui no menja després de fart, no treballa després de cansat; amor d'amo, aigua en cistella; anar l'aigua per l'última taula...". Seguida-

ment enraonàrem sobre les accions relacionades en les tasques agrícoles: llaurar, cavar, netejar, alfarrassar, collir, batollar, espigolar, veremar... i de les frases fetes: llaurar recte, posar la rella... Finalment abundàrem en les comparacions lexicalitzades: més bo que el pa, més roí que la tinya, més llarg que un dia sense pa, més lleig que un pecat, més fi que la pell de tomata, més amarg que la fel, més dolç que la mel, més agarrat que un xotis... Així se'ns escaparen les dues hores i, mentre ens adreçàvem al cotxe, Marina va proposar que tractàrem els jocs lingüístics.

El vuité dia, d'acord amb el programa, vaig iniciar la conversa indicant que la majoria dels jocs fan referència a un món rural, preindustrial. D'embarbussaments, en comentàrem que jugaven amb els sons com el famós “tretze jutges d'un jutjat mengen fetge d'un penjat”; amb els sintagmes, com “Diu la guatla: què fas gat? Què fas guatla? Diu el gat”; amb la llargària, etcètera. Sobre les endevinalles, li les formulava i ella procurava endevinar-les, i després en comentàvem la construcció, les metàfores que empraven, l'edat a què estaven dedicades, la finalitat...: Un camp molt ben llaurat, on la rella no ha entrat [la teulada]. Un cabàs ple d'ametles / que a la nit s'escampen / i de dia s'arpleguen [el cel i les estrelles].

Cinc bous treballen la rella, / el camp és blanc i la llavor és negra [els dits i l'escriptura]. Sis cassoles cauen del campanar i no es trenquen. Com pot ser? [la sisca, a soles]. En la punta punxa, / en el cul apreta / i allò que penja / li tapa el forat [L'agulla, el didal i el fil]... “Com en saps tantes?”, va preguntar-me. “Un equip de mestres les arreplegà fa uns anys...”. “Podríeu publicar-les”. “És el que volíem, però són tantes les coses que hauríem de fer... i el temps fuig”. “Va, no et poses trist. Quan acabe els estudis, vos ajudaré”. Li vaig dir gràcies amb la mirada. Seguidament decidírem que havíem de parlar de les textualitats narratives.

El nové dia ens ocupàrem del sisé sentit en la mesura que capturava un món en vies de desaparició. Marina, interessada per recollir informació, va dir-me: “Conta'm narracions populars”. “D'acord, però cal que me les recrees. Escolta un vell acudit: Això era un llaurador que tenia un fill que era un gos. Un dia el pare parlà amb el fill i acordaren que anara al camp que tenien a Ponera i fera els clots per plantar tarongers. Tots els dies el pare li preguntava com anaven els clots i el fill li contestava que anava fent-los. A la fi un dia li digué que els tenia fets i calia portar els plantons. El pare comprà els plan-

tons i els dos se n'anaren amb el carro a plantar-los. Quan arribaren al camp, el pare veié que no hi havia cap clot i li preguntà al fill: 'Xe, i els clots on són?'. 'Ui, ara *mos* els han furtat!'. Ens entretinguérem amb l'arcaisme "mos", resultat de la fusió de les formes "me" i "us". Li vaig narrar contes, per exemple aquest: "Açò era un llaurador que va vendre l'ànima al dimoni a canvi d'aconseguir la dona dels seus somnis. El camperol es va casar i en el moment de més felicitat es va presentar el dimoni per emportar-se'l a l'infern. Aleshores el llaurador reconegué que aqueix havia estat el tracte, però li demanà que ho fera quan el garroferar quedara sense fruit. El dimoni acceptà i tornà quan plegaren les garrofes durant l'estiu, però el llaurador el portà al garroferar i li ensenyà com ja hi penjaven les garrofes novelles. Així que, enfadat, se n'anà i no hi tornà mai més perquè les garroferes sempre tenen el fruit sobre l'arbre". El temps s'acabà i acordàrem finalitzar les converses a partir de la història i de la literatura.

El desé i últim dia Marina acudí alegre i radiant. "Vinga", li vaig dir, "comenta'm el fet bèl·lic de la destrucció de Sagunt segons els historiadors Polibi (s. II ac) i Tit Livi (s. I ac), i el primer poema èpic escrit per Sili Itàlic (s. I ac)". Marina ho va fer ma-

gistraltment i, després d'analitzar les diferències entre història i literatura, passarem a comentar poemes èpics i drames que s'escrigueren a partir del Renaixement: *La Saguntina*, de Lorenzo de Zamora, de finals del segle XVI; *El fuego de las riquezas y destrucción de Sagunto*, de Manuel Vidal Salvador, de finals del XVII; *Saguntineida*, de Josep Manuel de Miñana, de principi del XVIII; *The Fall of Saguntum*, de Philip Frowde del XVIII; *La destrucción de Sagunto*, d'Enric Palos, del XIX, etcètera. D'ací passarem a comentar les novel·les que es publicaren a partir del segle XIX: *Útimos días de Sagunto ó Ergasto y Belena*, de Carlos Nicolás de Palomeras; *Sònica la Cortesana*, de Josep Blasco Ibáñez; *Sagunto o Los amores de Glauca*, de Camilo Millán, etcètera. Així ens va caure damunt el final de la vesprada primaveral i, quan érem al costat del Peugeot roig, vaig intentar clausurar formalment la parella lingüística: “Bé, hem dedicat deu jornades a gaudir del sisé sentit, espere que t'hagen fet profit”. “Molt”. “Podríem haver conversat sobre molts altres temes, però els que hem tocat evidencien que la comunicació oral és el sentit que suporta la llengua i obre l'espiral cap a un futur que teniu en les mans la joventut. Marina, hem acabat...”. “Sí, però no voldria perdre el sisé sentit amb tu”, va afegir amb fina ironia. “No perdes el sisé sentit ni cap altre,

per favor”. “Serem amics?”, va preguntar Marina. “Ho serem”, li vaig contestar. Ella ho segellà amb un bes llamp que no m’esperava.

sb

Del vell el consell, del jove el remei

Francesc Gisbert

A la taula ERA UN RESTAURANT SINGULAR que vivia instal·lat en la indefinició. No posseïa una cuina contundent de plat i cullera, ni es limitava a servir tapes escalfades de nevera i microones. No apostava pels menús de nou euros ni s'atrevia amb una carta d'autor.

Cristina Betancourt se n'adonà des del primer dia. Havia arribat d'Argentina feia dos mesos fugint d'una crisi econòmica i personal. En el poc temps que portava al país, ja havia passat per dotze oficis i tretze misèries. Treballaria i cobraria a temps parcial, amb un contracte de quatre hores al dia per cobrir l'empresa davant Inspecció. Però en realitat faria horari complet.

El senyor Carles Ros assegurà que allò era normal i hagué d'acceptar. Buscava una cambrera poc exigent en termes laborals, capaç d'anotar les comandes amb rapidesa i de servir els plats sense entropessar i dutxar els clients:

—El més important és la professionalitat. A *A la taula* vénen molts turistes, som en primera línia de la costa, en un lloc privilegiat. Has de tractar els clients amb respecte i contribuir a crear un bon clima entre companys. Això és fonamental. Jo duc una altra empresa, a més d'esta, i només puc vindre de tant en tant. Els responsables són Miquel, el cap de cuina, i Sarabel, la mànager.

Mentre enraonaven va sentir una tos seca procedent de rere la barra. Un home gran i llarguerut torcava gots davant la figureta d'un sant Pancraci descolorit, patró dels negocis. Els mirà per damunt de les ulleres amb una expressió irada i desagradosa:

—Bé, i també has de creure Molins, el nostre bàrman i responsable de caixa.

Cristina es va sorprendre de la quantitat de caps, ignorava si pensants, d'aquella empresa. Amb tants caps i tantes mans, devia rodar com la seda. Però no va badar boca. Va començar a treballar de seguida. Li posaren un uniforme blanc i un davantal negre i l'enviaren a prendre comandes a la terrassa. Els clients parlaven entre ells valencià, però en sentir l'accent argentí, canviaven precipitadament al castellà:

—No cal que canvien de llengua —s'excusà Cristina en castellà—. Escolte i vaig aprenent.

Ja des del primer dia comprovà les reaccions tan dispars que provocava entre la gent aquella bona predisposició. Hi havia qui l'acceptava amb simpatia, però d'altres se sorprenien i insistien de parlar en castellà, com una qüestió d'amor propi. En prendre nota va anar a la barra i demanà les begudes. Molins li omplí les cerveses amb una mà, mentre amb l'altra fullejava el periòdic:

—Escolte, les cerveses estan mig buides. Pose'n més.

—Perdona. Mira-les bé. Estan mig plenes.

Cristina parpellejà amb incredulitat:

—Si servisc açò els clients no tornaran mai de la vida.

—Tots els nostres clients estan de pas. No han de tornar, encara que els tragues el barril sencer a preu de canya.

—Però açò no és professional.

—No em vingues amb romanços. Prou i massa sé jo com dur la barra d'un bar. Quaranta anys servint begudes i ha de vindre una criatura a donar-me lliçons? Fuig i escampa!

Cristina serví les begudes amb no poca vergonya i anà a la cuina pel menjar. Així que entrà, es quedà parada. A pesar que la cuina no devia superar els deu metres quadrats, hi havia un formiguer de gent treballant. O, per a ser exactes, discutint i movent-se d'una banda a l'altra. El centre de totes les mirades era un tipus singular. Un individu alt i espigat, de calba lluent i ulleres de cul de got, que maniobrava davant dels perols amb la cerimònia d'un bruixot en un conjur. Posseïa una capacitat admirable per fer la seua, impassible a les protestes de les ajudants de cuina, un parell de dones de mitjana edat que bufaven desesperades com un parell d'abellots:

—I bullirà el mar com la cassola al forn, deia el poeta.

—Però què remenes? Trau ja les croquetes, semblen trossos de carbó.

—No. Calla, tu no entens.

—I les sardines? Mare de Déu, la paella és un crematori!

—Les croquetes fan olor de socarrat. Miquelet, creu, trau-les ja.

—No. No em destorbeu, ignorants.

—Ai, pobres sardines, m'entren ganes de posar-los crema solar per a rebaixar les cremades.

—Ja en tinc prou! Aneu-vos-en a cagar a l'ample!

Miquelet es llevà el davantal i colpejà amb fúria la pica d'escurar. Un grapat de culleres i forquetes volà pels aires, un parell de plats isqueren disparats contra la paret i una olla buida rodà per terra enmig d'una escampadissa i un soroll monumentals.

—Sóc un artista i m'impediéu crear amb tranquil·litat! A que telefone al senyor Ros? Ocupeu-vos del que sabeu, passeu el motxo i escureu els plats.

Les cuineres s'apartaren indignades a un cantó, entre escoltetes de reunió. Cristina feia cinc minuts que mantenia el braç estirat amb les comandes, a l'estil d'una estàtua, a l'espera que algú es dignara a atendre-la. S'hi respirava la tensió prèvia a les grans revolucions. Les cuineres rondaven Miquelet en silenci, amb la persistència de dos taurons. Miquelet es posava com més va més nerviós i provava d'espantar-les. Primer amb el drap de cuina, com qui

espanta mosques embafoses. Després amb mètodes més persuasius, amb el ganivet de tallar carn. En això va fer acte de presència Sarabel. Es passava el dia xerrant a la porta del local amb el mòbil i, de tant en tant, repartia algun fullet amb les delícies d'*A la taula*. Ningú no podia cridar-li l'atenció perquè era la preferida de Ros. Feia tres anys que cursava primer d'administració d'empreses, després de passar per periodisme i comunicació audiovisual. Aspirava a presentar el seu propi programa de televisió i enviava sol·licituds per concursar en algun *reality show*, contínuament:

—Sempre discutint? És fonamental aconseguir un bon clima entre companys! Si em fêreu cas no discutiríeu.

Les cuineres provaren d'entonar una protesta. Només aconseguiren enfilear un rastre de queixes incompletes, com llonganisses mal fetes. Cristina continuava amb el braç tes. Havia passat de tossir per cridar l'atenció, a emetre crits, pegar bots i moure els braços amb la tenacitat d'un naufrag. Finalment, una de les cuineres va prendre la comanda d'un grapat. Començà a cantar-la, amb la veu més estrident i desagradable de què va ser capaç, mentre l'altra arplegava la cuina i movia el màxim rebombori possible. Mitja hora més tard va poder servir uns

entrepans oliosos, uns calamars arrebossats en fang, unes clòtxines al vapor dissecades i uns pits de pollastre ofegats en salsa rocafort.

Cristina va tornar a casa esgotada. I encara quedava el torn de vesprada! Les seues filles feien els deures. Afortunadament, eren aplicades i no calia anar-los darrere amb la cançó de l'enfadós: «Teniu deures?». En això havia tingut sort. En la resta, gens. Divorciada des de feia un parell d'anys, el marit era a l'Argentina i no se'n volia saber res.

Després d'una becadeta i d'alguns exercicis de relaxació i autocontrol, va tornar a *A la Taula*. Si tots els dies havien de ser com aquell matí, dubtava que poguera resistir més d'una setmana.

El primer a qui va veure o, millor dit, pressentí, va ser Molins. Era al seu lloc de vigilància rere la barra, despert i silenciós com un mussol. Cristina es preguntà si aquell home tenia casa pròpia o dormia en algun catre, davall de la barra. La saludà amb l'amabilitat habitual:

—Tens clients a la terrassa. Fa vint minuts que t'esperen. Aire!

—I per què no ha eixit vosté?

—Però tu què t'has pensat? Que l'última bonyiga de cabra pot donar ordres als veterans? Vés, poca-vergonya, si no vols rebre una llauna al cap.

Molins li dedicà un gest amenaçador amb un refresc. Era ben bé capaç de llançar la llauna i encertar. Cristina va eixir a la terrassa amb la llibreta. Només desitjava que els clients foren persones educades, no els torracastanyes amb qui de vegades es barallava. Hi havia dues parelles en dues taules. La primera estava formada per una senyora de certa edat, ben segur que jubilada, molt xarraire i vestida amb roba ampla i acolorida. Parlava pels descosits i gesticulava amb energia. L'acompanyava una dona més jove, de cinquanta anys. Parava atenció i intervenia de tant en tant, de forma pausada i amb esforç. Angelina parlava valencià i Jacinta ho intentava.

A la taula del costat hi havia una altra parella més jove. La xicona semblava universitària, ja que havia deixat una carpeta i una pila de llibres sobre una cadira buida. L'altre era ros i de pell clara. Parlava amb accent nord-americà. La sorprengué que mantenien converses en valencià amb total naturalitat. No com ella, a qui costava Déu i ajuda aconseguir que els clients li parlaren en valencià. I encara més articular un parell de frases sense morir-se de la vergonya d'amollar alguna incorrecció.

Va prendre'ls nota i se'n tornà al restaurant. A l'hora se'n van anar. Regressaren la setmana següent. Va preguntar a Molins qui eren:

—Uns pesats que demanen un parell de cafés o un refresc i es passen l'hora escalfant la cadira. Els hauríem de donar la beguda calenta i el café amb sal perquè no tornen. Molta faena i pocs diners!

Cristina va estar observant-los i, sobretot, parant l'orella. En aquelles primeres hores del torn de vesprada, de cinc a sis, hi solia haver pocs clients. Va decidir investigar. Va provar d'allargar la breu conversa de la comanda i de parlar en valencià. Angelina s'hi va interessar:

—Quin accent tan bonic que tens, xica, d'on véns?

—De la província de Misiones, a l'Argentina.

—Parles molt bé el valencià, enhorabona.

—No crega, faig moltes espardenyades, com diuen per ací.

—Jo també —va piular Jacinta—. Però qui té boca, s'equivoca. I provant, provant, acabes encertant. Fa un mes que Angelina i jo quedem i cada volta prenc més confiança.

—I vosté d'on és? També té un accent peculiar.

—Sóc de Cadis. Fa quaranta anys que visc a València i no m'havia atrevit a parlar valencià. Però ara que els meus néts l'estudien a escola, m'he dit: «*Jacinta, ya te toca*». Angelina i jo quedem tots els dimarts per xarrar.

—Parlar una llengua és com aprendre a nadar. Al principi sembla que t'ofegues, però a mesura que vas practicant pots nadar un tros més llarg. I t'animes a continuar.

Cristina mirà la parella del costat de cua d'ull. Angelina s'afanyà a contestar:

—Sí, ells també. Coneixes el Voluntariat pel Valencià?

—Això que és?

—Una activitat que organitza l'Ajuntament, en col·laboració amb Escola Valenciana. Ens ajuntem gent que parlem valencià i gent que en vol aprendre. Ens organitzen per parelles perquè quedem un dia o dos a la setmana i practiquem. Jo, és el tercer any que hi participe. L'any passat em va tocar una infermera bilbaïna. Al final em va ensenyar paraules en eusquera i tot.

—Com més llengües sabrem, millor ens entendrem —sentencià Jacinta.

Des d'aquell dia, van moure amiatat. No podia seure amb elles perquè si la descobrien li'n podien muntar una de ben grossa. Però s'hi acostava amb qualsevol excusa, es quedava dreta vora la taula i participava de la conversa. Va confessar-los el seu somni:

—T'agrada cuinar?

—M'encanta. I m'encanta la cuina valenciana. El que passa, entre nosaltres, és que en este restaurant va tot com diu vosté... Quina expressió li vaig sentir l'altre dia? Ah, sí, "a burro barra". Pensava que n'aprendria, però no. Molts caps i poques mans. El xef és un il·luminat i a les cuineres se'ls en va la força per la boca, tot el sant dia vinga de barallar-se.

Jacinta l'estirà de la mànega:

—I el mussol de la barra espanta els clients. I reina de la xirivia blanca que repartix publicitat no alça un gat per la cua. Xica, per què no te'n véns amb nosaltres?

—On?

—Angelina i jo anem a un curset de cuina. És dissabte, de dotze a una i mitja.

—No crec que em donen permís a la faena.

—Tu vols que te'n donen? —Angelina la mirà fixament—. Aleshores fes el que et direm. Recorda que més sap el dimoni per vell que per dimoni.

Les dues dones van riure amb una rialleta maliciosa.

—Què pretens, afonar l'empresa? Un dia de permís! Quina poca vergonya!

Molins s'hi va negar en redó i se'n pujà a la figuera. La va fer sentir culpable de tots els problemes del

restaurant. Va provar sort amb Miquelet. Tardà uns quants minuts a respondre, ja que es trobava capficat en la deconstrucció d'un flam d'ou per a convertir-lo en allioli dolç:

—Per favor, no em distragues amb insignificances. No veus que estic creant? Pregunta a Sarabel.

Sarabel era més autoritària que Molins i més voluble que Miquelet. Pressentia la resposta. S'hi acostà amb peus plans, mentre aquella repartia publicitat a la porta del restaurant i discutia per telèfon amb les amigues:

—Ni pensar-ho, per a permisos estem!

—Ho sé, Molins ha contestat el mateix. Ha dit que en esta empresa mana ell quan el senyor Ros no està.

—Això t'ha dit, el malparit? Però qui s'ha cregut, el rei de bastos? Saps què? Jo et done permís. Dis-sabte, i diumenge també.

A la *master class* acudiren una trentena de persones. La directora de l'escola *Al vent* col·laborava amb el Voluntariat i permetia al grup d'ajuntar-se el cap de setmana, quan no hi havia xiquets, per a cuinar i utilitzar les instal·lacions. Això sí, els ingredients havien de dur-los ells i deixar-ho tot ben net. En acabant, com que cuinaven en grups, es repartien el menjar i aquell dia tenien el dinar fet.

En aquelles classes conegué Enric de Massamagrell i la seua recepta centenària de repica'm el colze: arròs amb nap i fesols; Marcelina del Cabanyal preparà bunyols de carabassa i pastís de tres xocolates; Roseta de Sueca els ensenyà a cuinar allipebre d'anguiles; Marcel·la va preparar arròs al forn i amb «costra», a l'estil d'Elx; Toni de Gandia compartí els secrets d'una bona "fideuà" marinera, com la seua àvia li havia explicat; Marina, amb família al Maestrat, cuinà un tombet de carn que ressuscitava els morts; Jordi d'Alcoi els va fer bajoques farcides i olla de músic; Elisenda i Brunilda, dues velletes de Benicalap, portaren la recepta de la paella de la Ribera; Irina i Katia, dues estudiants ucraïneses, els presentaren tota una mostra de dolços... Cristina en prenia nota en una llibreta i, fins i tot, gravava les explicacions amb el mòbil per recordar-se'n a casa. Allò sí que era una cuina de trellat. I no els desficacis d'*A la taula*.

El que aprenia, després ho posava en pràctica a casa. I sovint, al restaurant. Hi acudia abans d'hora i, aprofitant la calma del matí i de la vesprada, es convertia en la reina dels fogons. És clar que només li permetien servir-ho durant el dinar dels empleats o emportar-s'ho a casa. Miquelet amollava, despectivament:

—Això són menjars de poble. No té res a veure amb l'alta cuina.

Sarabel s'ho mirava des de la distància:

—Eixos plats no encaixen amb la línia *coul* del restaurant i tenen moltes calories. Estan bé per dinar en família. Però no ho podem oferir als clients. Ho has d'entendre.

L'únic que no posava ois era Molins. Dinava amb l'equip de cuina, netejava els plats amb el pa i no deixava ni les molles. Les altres cuineres coincidien que aquell podia ser el canvi en la carta que necessitaven per a garantir la continuïtat del restaurant. Però el vici del costum estava massa arrelat, uns i altres havien perdut el trellat, i ni Miquelet ni Sarabel ni Molins ni el senyor Ros tenien el menor interès de canviar les coses:

—Vols dir que no et deixaran demostrar el que vals?

—No, Jacinta.

—Tots eixirien guanyant —insistí Angelina—. Vindrien més clients i l'empresa tindria més beneficis.

—No ho enteneu. Un canvi significaria reconèixer que estaven equivocats i perdre el poder de fer i desfer. Abans botarien foc al restaurant o el deixarien caure.

Angelina va restar en silenci, abans de pronunciar un dels seus refranys:

—Del vell el consell, i del jove el remei.

Les dues dones van intercanviar un somriure de complicitat:

—Quan comenceu a enfilar refranys, no hi ha qui vos entenga.

—Les oportunitats s’han d’agafar al vol. D’ací a una setmana són les festes de Sant Joan, no?

—Cert, Jacinta. El barri s’omplirà de gom a gom. Vindrà gent de tot arreu i voldran dinar. Una ocasió magnífica per a donar-te a conèixer com a cuinera i fer un canvi de carta.

—Com? Miquelet i Sarabel no em deixaran.

—Estigues atenta a la *master class* d’aquest dissabte. Jacinta i jo la pensàrem especialment per a tu. Coneixes la recepta del gaspatxo “cametesemvalguen”?

La vespra de Sant Joan es respirava ambient de festa. El senyor Ros havia omplit el frigorífic i el rebost de menjar i beguda. No de massa bona qualitat perquè Molins sempre anava a les ofertes, però prou per alimentar un exèrcit de turistes. L’anomenada de fregit i mal de panxa que precedia *A la taula* espartaria molts famolencs, però aquell cap de setmana s’aplegava tanta gent que tots els bars s’omplien, amb independència de la fama. Mentre l’equip de cuina sopava en una tauleta, a les vuit i mitja, Miquelet

repassava les safates preparades durant la vesprada amb menjar llest per a congelar:

—Molt bé. Ara ho congelem i demà, a mesura que la gent demane, microones i a servir.

Miquelet va seure al cap de taula, amb displicència. Encara que no li agradava relacionar-se amb els treballadors, com ell els anomenava, no podia passar per altre punt. Cristina li posà davant un bon plat de sopa i un got de gaspatxo de verdures:

—Anem d'estrena? És un dels teus experiments de cuina artística, Cristina?

No va fer cas del to burleta. Es prengué el gaspatxo entre carasses i exclamacions, com qui engul cullerades d'oli. La sopa també va merèixer algun adjectiu:

—El gaspatxo cou a la gola. Te n'has passat amb el vinagre i la sal. La sopa, sopa és. Aigualida, sense substància, no trobe ritme ni color. Li falta *rock-and-roll*.

Sarabel engolí un bon got de gaspatxo. La dieta perpètua la dissuadia d'altres menges:

—És poc cosmopolita.

L'endemà, cap a les onze, saltaren totes les alarmes. El senyor Ros acudí, segons ell, per donar un colp de mà en aquell cap de setmana tan intens; segons les cuineres, per acabar de marejar-les. Tot eren

preparatius per a la riuada de turistes que esperaven a hora de dinar. Les taules estaven totes reservades. Molts menjarien drets, a la barra. Sentiren com el senyor Ros parlava per telèfon. Al poc temps entrà a la cuina amb l'ai al cor:

—Què farem? Quina tragèdia!

—Què passa? —preguntà Cristina.

—Miquelet i Sarabel s'han intoxicat. Anit se'ls afluxà la panxa i han hagut d'anar al metge. Tenen una diarrea que semblen un sortidor. No vindran a treballar. Què farem? Qui cuinarà ara? Tenim prou congelat? Molins, vés a la cambra frigorífica.

Les notícies que portà Molins acabaren de deixar-los l'ànima als peus:

—Sabotatge! Han desconnectat el cable del congelador principal! El menjar preparat s'ha fet malbé.

Ros s'encomanava a tots els sants i animetes del purgatori. Molins augurava un castic exemplar, amb decapitacions i amputacions, contra el traïdor que havia estirat el cable de la nevera. Les ajudants de cuina corrien d'una banda a l'altra com gallines espantades. En això, Cristina prengué alé i va dir la seua:

—Si vol, jo puc ocupar-me de la cuina. Això sí, m'ha de donar llibertat per cuinar a la meua manera.

—Fes el que vulgues. Hui vindran més d'un centenar de clients i hem de donar-los menjar.

—I fer calaix per cobrir les pèrdues de tot l’any
—reblà Molins, des de la barra.

Aquell cap de setmana treballaren de valent. Cristina posà en pràctica el que havia après. Les ajudants també s’hi aplicaren. Serviren més de dues-centes persones. Totes se n’anaren satisfetes, amb un nom a la boca: *A la taula*. Els que no el coneixien el recomanaren a les amistats. I els que n’havien sentit a parlar i el consideraven un perill per a la salut pública, canviaren d’opinió.

Cristina no durà massa en aquella empresa, a pesar que el senyor Ros acceptà un canvi “moderat” de menú. Miquelet i Sarabel afirmaven que havien patit un enverinament, però la realitat és que tots havien menjat el mateix i els únics afectats per la incontinència digestiva foren ells. Cristina va ser prou hàbil per abocar d’amagat el laxant als gots de gaspatxo. Una recepta infal·lible feta amb herbes medicinals que Angelina i Jacinta li portaren en l’última *master class*.

Mig any després, Cristina obria la seua terrassa. No en primera línia de la costa ja que els lloguers dels locals eren prohibitius, però sí en una placeta molt agradable, davant d’un parc. Angelina i Jacinta, que passà d’aprenenta a ajudanta en el Voluntariat, li portaren les primeres parelles. Cristina, convertida

en propietària, podia seure una estona amb les amigues i participar de les converses. Moltes foren les receptes, per a la cuina i per a la vida, que compartiren. Explicar-les donaria per a noves històries.

æ

Companys de viatge

Maria Josep Escrivà

—ESTACIÓ DE SANTS. 16.30 H. MITJA HORA de retard. Un empleat d'Euromed ens acaba de dir que un home ha baixat a les vies i no en sortirem fins que no hi arribe la policia. Mentrestant pots anar torbant-te amb els pronoms febles de la frase anterior :)

A Barcelona fa una calor de mil dimonis, i això que encara som al mes de juny. Des que vaig eixir de casa dilluns tot han sigut contratemps que m'han complicat el viatge. Però l'excitació de poder conèixer per fi René fa que m'ho mire tot amb un aire entre pacient i divertit.

—*Són com en francès, els pronoms, mais qu'est-ce que c'est 'torbant-te'?*

René és un home de cinquanta anys i escaig. Els seus avis materns eren valencians, de Dénia (la Marina) emigrats a París de ben joves. Ell hi va nàixer, fill de filla d'aquells emigrants deniers i hi ha viscut tota la vida. A casa, només va sentir parlar valencià mentre visqueren els avis. Però fa uns anys va conèixer els cursos del Centre d'Études Catalanes, de la Universitat París-Sorbonne i s'hi va apuntar. Fa tres estius que passa una setmana de vacances a Dénia, on uns familiars llunyans encara tenen casa.

—*Torbar-se = s'entretenir. Paraula simpàtica. René: com vas vestit?*

Un bon dia, la tècnica de l'Oficina de Promoció del Valencià de l'Ajuntament de Dénia em va enviar un missatge privat de Facebook a manera de crida per atendre noves demandes de persones aprenents del programa de Voluntariat pel Valencià. Uns anys

enrere hi vaig col·laborar com a voluntària, però, des que no vivia a Dénia, era massa complicat i ho vaig deixar córrer. Li vaig contestar que no podia, que no tenia temps. Però Lorena hi va insistir: «Hi ha un francès amb coneixements elementals. Podeu comunicar-vos per internet. Ve a Dénia només una vegada l'any. Es diu René.» Amb una certa sorna amb la qual pretenia distanciar-me'n, vaig contestar: «Mira, igual que René Char, el poeta!», i aleshores Lorena hi va veure l'oportunitat ideal per ensarronar-me: «Entre les aficions ha apuntat que li agrada la poesia». I, clar, el xantatge emocional va obtenir els resultats que Lorena esperava: «Va..., d'acord... Potser ens entendrem...». Aquesta última setmana de juny és una de les vegades que el francès està per terres valencianes. Jo visc a Xeraco. Hem quedat que ens hi trobarem a l'estació de RENFE, encara que ell arribarà amb autobús fins al poble, perquè no hi ha connexió directa amb tren des de Dénia.

—*Porte camisa blanca com la let, i tu?*

—*Com la què? Deus voler dir «com la llet», René! Amb eixe aparell del dimoni no aprendràs mai a escriure!*

—*Del dimoni? És un smartphone: 'telèfon intel·ligent'! Com la llet. No t'enfades amb mi, Made... 'Lait' en francès; 'llet' en valencià. Somrius?*

—*Jo porte una maleta de color roig caldera.*

Ben difícil! No pregunta què significa «caldera». Estic segura que no ho sap i deduïsc que ho busca al diccionari. Em roba el cor cada cop que em diu Made, la seua manera valenciana d'abreujar «mademoiselle».

Fa deu minuts que el tren ha eixit de l'estació, per fi. Estic instal·lada en un vagó de l'Euromed bastant silenciós, afortunadament, amb el portàtil ben estable damunt de la tauleta d'aquests seients centrals que sempre intente ocupar per poder escriure-hi còmodament. Jo no tinc cap telèfon que siga més intel·ligent que el meu portàtil. Amb un ull vigile la missatgeria de Facebook, pendent de René, i amb l'altre llegesc una novel·la de Murakami, *L'amant perillosa*, perfecta per al viatge. Fins que arribem a l'estació de Tarragona. Allà irrompen al vagó dues dones petant-se de riure, de mitjana edat, seguides per una parella d'home i dona, més joves, que també riuen, però de manera més discreta.

—*S'ha acabat la pau, René. Que no vinguen ací, que no vinguen ací, que no vinguen ací... V'enen ací.*

La parella discreta ocupa els dos seients d'enfront de mi, a l'altra banda de la tauleta central. Una de les dues dones rialleres s'ha assegut a soles a la part

dreta del corredor, i la tercera, la que parla més fort i riu amb més gana, m'ha tocat al costat. Auxili! Quan tots han ubicat les maletes al portaequipatges de dalt dels nostres caps, la meua veïna em demana de seure a la part de la finestra, perquè té son i recolzar-hi el cap sempre ajuda. Li dic que sí, clar, perquè així puc manipular millor el ratolí. «¿Qué ratón?» em contesta ella proferint una exclamació de pànic. «El de l'ordinador, senyora!». «Aaah...». Aleshores acomoda entre els peus una espècie de capsa de color roig, amb obertures en un lateral i una ansa a la part superior. Deduïsc que hi transporta algun animal. Un gat? Tinc pànic als gats. De moment, la gàbia roja no emet cap soroll.

—*Problemes, Made?* —pregunta el meu interlocutor virtual, des de la pantalla del portàtil. I, com que no li conteste, hi insisteix...

—*Maaaaadeeee: ça va?*

—*Sí, tot bé. Només persones sorolloses. I porten una gàbia.*

—*Qu'est-ce que c'est una 'gàbia'?*

—*René, pregunta en valencià, per favor! 'Gàbia' és una caixa, 'une cage', un contenidor petit per a animals.*

—*Una gàbia per ocells?*

—*No! Per a un gat, em tem. O un gos, o un furó... No he vist què hi ha. On estàs ara? A quina hora agafes l'autobús?*

—*Sóc a l'estació d'autobusos amb un cafè. Ix a les 18 h. Arribe 19.10 h a ton poble. És tan lluny?*

—*'Al teu poble', René. Ja t'ho explicaré millor. 40 km, però l'autobús és lent. Jo arribe a Xeraco a les 20.30, aprox., si no perd tren de Gandia. M'hi esperaràs?*

—*Bien sûr, Made!*

Els meus acompanyants rememoren peripècies d'un viatge que deduïsc que han fet plegats. S'atropellen parlant, riuen ignorant completament que jo hi sóc. Parlen en castellà entre ells. Van a Alacant. I, fent bona aquella dita de «Més val estar a bé amb el veïnat que amb la família» m'adrece al xicon del grup: «Jo també vaig estar onze hores esperant a l'aeroport, en el viatge d'anada. L'avió tenia problemes tècnics. Vaig perdre l'enllaç que m'havia de dur a l'Alguer...». I els narre les meues aventures, com si els interessara sentir-les. De sobte alguna cosa em frega el turmell i em fa cosquerelles. «Ai...!». La dona de la gàbia l'allunya, instintivament, dels meus peus. «Perdón...». I em fa saber: «No te tiene que estar cogiendo ni una, Carlos... ¿No ves que habla castellano?» Sense apartar la vista del meu interlocutor, li faig l'aclariment, a la senyora: «Com que ell no s'ha queixat, he deduït que m'entén». I abans que ella replique, el xicon hi intervé: «Clar que

sí. Tinc el Mitjà de valencià, encara que el parle poc». Li somric l'amabilitat. La dona de la gàbia es dóna per vençuda, i per fi es recolza contra la finestra. I s'adorm. Tanque els ulls jo també mentre pense divertida que aquella senyora té l'aspecte típic de les que visiten El Corte Inglés a cada canvi de temporada. I una altra vegada se'm refrega pels peus l'animalet de la gàbia. Ara li arribe a veure la cua, que és flonja i llarga i de color marró. No és un gat. Dels mals, el menor: pareix un furó. Entre a internet: «Mascotes: se'n permet el transport sempre que no s'hi opose la resta dels viatgers. El viatger que els porte al seu càrrec es fa responsable de les molèsties i els danys que pugua ocasionar l'animal». Busque el braç de la meua veïna: «Senyora, senyora...». Fa un salt —«¿eeehhh?»—, però sent el toc que m'avisa que hi ha un missatge nou, i m'oblido de la dona de la gàbia i de la cua que se'm refrega pels peus.

—*I si no em veus bé, Carme?*

Quan René se m'adreça amb el meu nom real és que passa alguna cosa important.

—*Què dius? Què vol dir 'si no et veig bé'?*

—*Si no t'agrada com sóc.*

—*Per què?*

—*No ho sé.*

—*Aleshores, et buscaré una altra voluntària.*

—*Poeta?*

—*No!*

—*Ja ha arribat l'autobús. Fins després!*

«La seua mascota, senyora... Podria...?» Dorm com una soca. Aprofite el silenci per reprendre la lectura de Murakami en el moment en què el tren recorre la serra d'Irta, de color verd fosc d'olivera, amb tot aquell respecte que fa contemplar un bell paratge lliure d'edificacions. Pense que, a René, li agradaria veure allò. Des de fa un temps, a pesar que no ens coneixem més que a través de les paraules escrites i les parlades, tinc tendència a interpretar les coses que veig segons si a René li agradarien o no li agradarien. Deu ser aquella alegria íntima que provoca compartir. Tinc fam. Baixe la motxilla del portaequipatge i en trac un paquet de galetes i un suc. I no dec ser l'única que té fam perquè en un tres i no res s'ha obert la porteta de la gàbia i un animalet que a primer colp d'ull no identifique ha fet un salt damunt les meues cames, m'ha furtat la galeta i ha tornat a la gàbia. «Senyora, senyora..., la seua mascota...». Sense obrir els ulls, la dona remuga: «Es una ardilla...». I jo enretire la motxilla d'un grapat, cap a terra, perquè vull comprovar les condicions per

a viatjar amb mascotes: «El transport es limitarà a petits animals de companyia, entenent-hi gossos, gats, furons i aus (no de corral).» Això li ho he de contar a René!

—*Un esquirol, René!, és un esquirol! Espera... 'Esquirol': 'écureuil'. Caram, és igual en francès!*

René no contesta. Encara no deu haver-se acomodat a l'autobús. L'animal torna a eixir de la gàbia, grimpa pel seient i se'm posa damunt de l'ordinador. Això ja és massa! Vist el poc èxit amb l'ama, desperte els veïns d'enfront, que agafen l'esquirol amb delicadesa i el tornen a la gàbia, com si practiquen un gest de comprensió amb algun membre desvalgut de la família. A la pròxima em queixe a algun encarregat d'Euromed.

—*Ha ha ha ha ha...* —reapareix René des d'algun punt de la Safor.

Voluntàriament, clave un colp de colze a les costelles de la meua veïna, que només fa «ai!» i es gira cap a l'altre costat, alhora que enretira tot el que pot sota el seient la gàbia de l'esquirol. I retorna la calma al vagó. Reprenc la lectura, fins que la son em venç.

«Pròxima estació València Nord. Senyors viatgers, no obliden recollir el seu equipatge...». A penes tinc el temps just per guardar l'ordinador

i penjar-me la motxilla a l'esquena. El xicon que té el nivell Mitjà de valencià m'ajuda a baixar la maleta: «Bon viatge. Gràcies». I ja a l'andana, quan el tren reprèn la marxa amb destinació a Alacant, note un frec de pelussa a l'orella. De reüll, veig com, per la part superior de la motxilla, que, amb les presses s'ha degut quedar oberta, hi apareix una cua marró, flonja i llarga, d'esquirol juganer. «Déu!». M'afanye a cordar-lo dins la motxilla d'una sarpada.

A l'estació de Xeraco hi ha un home alt i prim, amb una camisa blanca com la llet, que mira cap on baixem els passatgers del tren de València. Abans d'anar-hi i dir allò tan esperat de «tu deus ser René, supose...» faig un alto en una zona verda plantada de pins, que serveixen per fer-hi un poc d'ombra amable. M'hi endinse, òbric la motxilla i un esquirol se'n fuig com si tota la vida haguera estat esperant aquells pins de l'estació de Xeraco. L'home de la camisa blanca com la llet ja és ben a la vora:

—Carme...? Això era l'écureuil?

—René...? Sí, era l'esquirol. Au revoir a l'esquirol!

Riem, amb un riure nerviós que per fi veiem reflectit en el rostre de l'altre. I en aquell moment ens fem la primera abraçada cos a cos.

*Per a l'amiga Isabel Canet Ferrer,
que em va contar la història d'un gat...*

ſ

Gàrgoles

Joan Olivares

SEC A LA SALA D'ESPERA DE L'HOSPITAL.
Agrane amb la mirada les files atapeïdes
de pacients, des del corredor central fins
a la porta de la consulta, tancada.

Torne al diari, desplegat sobre les cames: la policia ha entrat en el domicili de tal conseller i se n'ha endut els ordinadors i la paperassa. Qui sap si no faria com ells... per diners, potser no, però per dones...

Sent una bafarada de colònia, el banc se somou, algú ha segut al meu costat: home, quaranta-pocs, guaixat. S'acomoda i comença a llegir el diari, el meu, i em molesta molt, moltíssim, em destarota de tal manera que no puc concentrar-me: l'ajuntament de Benital ha posat una taxa per l'amputació del bisbe en la moratòria infantil contra l'integritat en les bandes de música. Passe pàgina, i que es fota. "Ep, un moment", ha exclamat, "mire això". "Eh!", proteste. No m'ho puc creure, el pocaverkonya ha ficat una mà entre els fulls i assenyala un titular: una regidora de Guadassòmies assassina el seu home i se'n menja les parts, torrades a la brasa. "Vol llevar la mà?", dic amb irritació continguda. No m'ha sentit, havia girat el cap i parla amb una dona que acaba d'arribar. Per la familiaritat, deu ser la seua. Ho trobe estrany. No, no és estrany exactament, potser ho hauria estat en un altra època, en els temps que corren és ben normal. Parlen castellà entre ells, però això no em sorprén, només em fot. El que m'ha cridat l'atenció és, més que res, que ella té els ulls ametlats i les faccions, però

totes totes les faccions, orientals: xinesa, japonesa, coreana, vietnamita...

Una infermera ha tret el cap per la porta de la consulta i diu: “Emilio Boixader”. L’home guai-xat s’alça i mira la dona oriental, somriuen i ell enfila cap a la consulta. Em capbusse de bell nou en la lectura, alleujat. Al cap d’una estona em sent nerviós i no sé per què: de cua d’ull, veig que la dona també llegia el meu diari. La mire i es gira de seguida, avergonyida: deu ser japonesa. “Ets japonesa?”, interrogué. Afirmo amb el cap, quasi sense mirar-me. “Era el teu home?”, he preguntat amb una flexió del coll en direcció a la porta de la consulta. Torna a fer que sí amb un gest. “M’entens, no?”, demane imitant l’amabilitat oriental. “Sí”, respon en veu molt baixa. “I com és que...”. “Secundí Francés”, s’ha sentit que deia la infermera. Abans d’alçar-me li he donat el diari: “per a tu i per al teu marit, guapa”, dic. “Marit...”, xiuxieuja ella com qui hi reflexiona, i acorrufa els ulls d’una manera esfereïdora.

Quan isc de la consulta ja no hi són, la japonesa i l’home: quina llàstima. M’han vingut palpitations i sec en el banc on havia segut ella. Encara percep una lleu escalfor de cul japonés en el meu cul. L’emoció es barreja amb les palpitations. No res,

sé com controlar-ho: respirar lentament, profundament... un, dos, tres. Com la devia haver coneguda, em pregunte: ell era un directiu d'una empresa d'informàtica, o de l'automòbil, havia anat al Japó a fer un curset, màster en diuen ara, ella també era directiva de la mateixa empresa, o una hostessa, sí, m'incline per hostessa, li escau més, s'enamoren, es casen per un ritus exòtic, s'hi havien passat dos anys allà, ell enyorava les paelles de la mare i decideixen vendre-se'n, enlloc no es viu com ací per més que ens ho vulguen fer creure els "*espanyoles por el mundo*"; o potser ella era un prostituta, bonica sí que ho era, bonica de veritat, d'algun prostíbul de luxe, i ell la hi havia coneguda en un comiat de solter, potser en el seu propi comiat, i ho havia deixat tot per ella; també s'havien pogut conèixer en un país neutral, Itàlia, posem per cas, ell hi havia anat amb uns amics a veure un partit de *champions* i se l'havia trobada que fotografiava el Colosseu enmig d'una gran colla de nans bessons. M'hauria agradat parlar-hi més estona, no recorde haver tingut mai una japonesa tan a prop, aquella arruga inescrutable en el plec dels ulls, com els nadons amb les galtes plenetes.

La meua dona m'espera neguitosa a la porta de l'hospital, ella és així, sempre amb la quimera en

dansa. M'havia d'haver acompanyat a la visita, però ha tingut un petit incident amb el cotxe i ha acabat fent tard: "Secundí", m'havia trucat per si de cas, "potser hauràs d'anar-hi sol, al metge". "No passares, Maria, ja sóc fadrinet". "Com ha anat?", pregunta ara. La sang m'ha fugit de la cara, ho note: "Si t'ho creus com si no", dic, "no me'n recorde".

Sóm a casa del meu fill, a una urbanització a quinze quilòmetres de la ciutat. Hui fan vint-i-cinc anys de casats, ja veus, que antics, ja no s'estilen els matrimonis tan duradors, i ens han convidat. El meu fill és arquitecte, i, si he de dir la veritat, no entenc com un arquitecte pot viure en una casa tan lletja. Abans vivia en un complex de luxe, havia fet molts diners, i molts *quilombos*, es veu, però amb la crisi... També hi és el meu nét, que estudia a la Universitat d'Alacant: Filologia, diu que. A mi m'hauria agradat molt estudiar-ne, de Filologia, però en el meu temps un no feia el que volia. Venia amb la nóvia, per dir-ho d'alguna manera, que això dels nóvios ha canviat molt: una xicota trempada de veritat, amb un culet... me'n faig creus, què de-veu pensar de mi, un avi que gosa parlar del culet de la nóvia del seu nét. La xicota és negra i això ho explica tot, explica, si més no, la cosa del culet: qui resistiria la temptació de mirar-se'n un de tan

a prop, i negre, negre... Negra, la xicoteta, com la sutja, no penseu, m'ha saludat i m'ha besat, i ja puc donar fe que no mascaren, les negres. Compteu que l'últim negre que m'havia besat era Baltasar i mascarava. Li dic com era que parlava el valencià sent d'allà a l'Àfrica. M'ha ensenyat el seu nét, diu, a parlar català, perquè es veu que a la universitat li diuen així, doncs que li diguen com vulguen, jo sé que és valencià i amb això en tinc prou. Català o valencià, tenia aquella veu engolada de les negres de pel·lícula americana, dides confederades, amb aquelles faldes, aquelles mamelles i aquells culs. I en valencià, sabeu, una delícia, tinc un amic que sempre diu: "una delícia", i se m'ha enganxat, no és que no m'agrada la parauleta, el que em molesta de veres és que sempre fa servir el mateix adjectiu, tants com n'hi ha. La sent parlar i em vénen unes ganes de pessigar-la. La meua dona ja ho sap, que m'agraden els culs, se m'ha acostat i diu: "Secundí, que és la núvia del teu nét". "Núvia...", li dic jo, "no sigues antiga, Maria, això de núvies ja no es porta, hui és núvia i demà no". "Calla, poc trellat", espolsa. Quan s'ha girat li pessigue el cul, crec que era això el que volia Maria, ni ha remugat ni res. Li he dit al meu nét que trobar una negra a Alacant que parlava valencià tenia molt de mèrit. "No tant,

avi”, fa ell tot somrient, “que ara no és com abans”. “Ja m’ho pense”, dic, “deu ser una cosa d’eixes d’Internet, que hi poses el nom i tot això, i et busca el que li demanes”. “No, avi, és Escola Valenciana, el Voluntariat lingüístic”. “Voluntariat?”, pregunte. “Sí, t’hi apuntes i t’adjudiquen una parella”. “I què té a veure això amb la llengua”, demane. “Una parella lingüística, avi, per a parlar”. “Ah, així, tu i ella només parlu”. Maria m’ha fet callar de seguida: “fes el favor, Secundí”. I el meu nét se’n va riant amb la negreta agafada de la mà; com mou el cul, la mala...

He buscat per Internet, ei, que jo també n’entenc una mica, i he trobat el telèfon d’això del Voluntariat. Hi truque i m’ix una xicota que parlava valencià de pot i una mica apitxadet. Bé comencem: és que sóc molt purista, jo, i amb l’apitxat no puc. Sort que era simpàtica, m’ha informat de tot, i després diu que era millor que m’hi deixara caure, que ella mateixa s’encarregaria d’atendre’m. “Quina edat té?”, m’hi he interessat. “Vosté és molt indiscret”, riu, “vint-i-cinc”. “D’ací una estona em té ahí com un clau, senyoreta”. Ha riu de nou, m’ha donat l’adreça i m’ha dit que havia d’agafar el 29.

Les dones sempre m’han costat d’entendre, la que més, segurament, la meua. Voldreu creure que

m'esperava a la porta de casa amb llàgrimes als ulls? “Què et passa?”, li pregunta. “D'on vénis?”, fa ella. I li ho he explicat tot fil per randa: havia agafat el 29 i havia anat a la plaça de les Carolines, d'allí a peu al carrer dels Napolitans, el número no me'n recordava, la senyoreta del Voluntariat m'havia ensenyat la llista de parelles lingüístiques i li he dit que volia una japonesa. “Ui, una japonesa”, ha fet ella, però de seguida rectifica, “encara hem tingut sort, se'n va apuntar una divendres passat”. “És guapa?”, demane. No tenia foto, però diu que a ella li ho havia paregut. “Del cul, no he gosat preguntar-li'n res, Maria, pots estar tranquil·la”. No hi ha manera de fer-la riure, xe, aquesta dona, ja m'ho pensava que s'ho prendria malament. He hagut d'anar al lavabo: “disculpa, estic tot el matí sense pixar”. M'espera a l'eixida, cabuda, i la tornàvem a tindre: “no ho pots fer això, Secundí”. “No puc fer què?”, li demane. “Doncs això, amagar-me les coses”. Resulta que sense dir-me res ha anat al metge, ara ja sap que no tinc solució: em moriré. “Per què”, em demana somicant, “no me n'havies dit res?”. “No ho veus”, dic, “com t'has posat quan ho has sabut? Si no s'hi pot fer res, no s'hi pot fer res, què en trauríem de patir perdut? A més, no t'ho creuràs, però la japonesa que m'ha tocat és la mateixa que em vaig

trobar l'altre dia a la consulta; has vist quina sort? Demà mateix comencem, he pensat de portar-la a l'Albufera, o trobes que serà millor ensenyar-li la Llotja? Sí, la Llotja, la Llotja li agradarà més, segur que no coneix els relleus eròtics de la façana; te'n recordes, Maria, com vas riure amb la gàrgola de l'home que caga?"

AE

Bou i vaca

Jordi Querol

—EM DIC TRAIAN I SÓC DE ROMANIA. Així em vaig presentar, en el meu valencià encara molt incipient, al xicot que s’esperava a la porta del local d’Escola Valenciana, on m’havien citat per a trobar-me amb la persona que havia de ser durant uns mesos la meua “parella lingüística”. M’havia decidit feia uns dies, quan un amic m’havia comentat allò de “per provar, no et costa res. És gratuït, i aprendre la llengua que parla molta gent ací a Castelló no t’anirà malament, et pot obrir moltes portes a l’hora d’aconseguir treball. He observat que n’hi ha molts que, quan els parles en valencià, és com si es refiaren més de tu, no sé si m’entens”.

L'entenia. De fet, m'havia passat ja algunes vegades; havia observat que alguns pares de l'escola semblaven tenir una prevenció cap a mi. En un primer moment, havia pensat que devien ser xenòfobs, d'aquells que odien tot el que els sona a estranger; però, en canvi, havia notat que Adrian, un altre romanés que duia també a l'escola la seua xiqueta i els parlava sempre en valencià, el tractaven com si fóra un més d'ells. I llavors em vaig dir: "I per què no? Provar-ho no em costa, i ara tinc temps de sobra, per desgràcia...". I és que, una vegada més, m'havia quedat sense feina. La fàbrica ceràmica havia reajustat plantilla i, com sempre, els darrers d'entrar havíem estat els primers d'abandonar-la. Tindria uns mesos d'atur, sí, però, i després?

Elena, la meua dona, no ho entenia massa. "Ara... ara, així en l'atur, no tens més ocurrència que aprendre el valencià eixe que parlen alguns? Jo em defense en castellà i mai no he tingut cap problema, tothom me'l parla només escoltar-me. No valdria més la pena que et dedicares a alguna altra cosa de més profit? A buscar un treball, per exemple?"

Elena, sempre tan pràctica, ella. Jo m'adonava que Nico, el meu fill de vuit anys, sí que parlava valencià amb normalitat, amb els seus mestres i amb bastants companys de classe. Era normal, a l'escola li l'havien

parlat des del parvulari, i a ell, que havia arribat ací quan tenia només dos anys, li semblava la cosa més natural del món. “Papa, però si és molt paregut al romanès, no sé quin problema tens”, em va comentar un dia, molt imbuït del seu paper d’“adult de vuit anys”. “Hi ha més de dues mil paraules que són pràcticament iguals. Mira, per exemple...”. I vaig haver d’escoltar per nonagèsima vegada, però ara en boca del meu propi fill, allò del “bou i vaca”, quasi igual al “*bou si vaca*”...

Per on anava jo? Ah sí, estava parlant del xicot que m’esperava a la porta de l’entitat on m’havien citat, a qui jo encara no sabia que deien Pere. El xicot-Pere era més jove i més baix que no jo, no tindria encara els trenta i només m’arribava als muscles. Jo sóc alt, molts em diuen que tinc trets eslaus, un fet no gens estrany entre els romanesos, i més encara si tenim en compte aquell pare del meu avi, del qual havia sentit parlar vagament de vegades, que a la família es deia que era “rus”. Rus? Possiblement ucraïnès, al cap i a la fi nosaltres proveníem del nord de Moldàvia, ben propera a Ucraïna. Com siga, de vegades alguna gent d’ací, de Castelló, em deia: “Tu no sembles romanès, sembles eslau”, com si ells tingueren molt clar com era la tipologia física que suposadament tenim els romanesos.

Però ja estic divagant. El que jo volia era explicar com era Pere, tot i que jo encara no el sabia, el seu nom. Home... em va caure bé des del primer moment, quan em va respondre: “I jo em dic Pere, i m’han escollit perquè siga la teua parella lingüística”. I és que, des d’eixe mateix moment, i després de dir-me allò de: “jo, és que a mi em caieu molt bé, la gent de Romania, saps?”, i d’informar-me que jo era ja el quart romanés que tenia com a parella, des de feia uns anys, va començar a parlar-me, ell a mi, de Romania, on havia estat dues vegades, i de la història, l’arquitectura i de la situació política, de la qual semblava saber-ne més que no jo. Marededéu, senyor, quina diatriba! I tot això al carrer, perquè la persona que havia de vindre a obrir el tal local, pel que es veia, feia ja, com a mínim, un quart d’hora tard. Però aquell Pere-recent-conegut va trobar també en eixe retard un motiu de comentari: “I mira, veus?, també tenim una altra cosa en comú, romanesos i valencians. La impuntualitat. Sembla que els alemanys s’irriten amb els pobles del sud d’Europa, si Romania es pot considerar del sud, però ja m’entens, perquè no arribem mai a hora a les cites. Una vegada, un xicot basc em deia que...”.

Em vaig quedar sense saber què li deia el basc aquell, perquè en eixe moment va arribar l’encar-

regat del local, disculpant-se pel retard. Llavors, ens va presentar. “No, si no cal, ja ho hem fet nosaltres”, que li va amollar el Pere, i el nouvingut va començar a repartir-nos material: llibretes, bolígrafs, adhesius i no sé quantes coses més que lloaven les bondats de l’aprenentatge del valencià i com n’era, d’atractiu, saber parlar-lo.

Pere va anar de seguida al gra. Em va fer que li diguera com s’anomenaven en valencià tots els objectes que ens havia passat el xicot aquell, que de seguida es va acomiadar dient-nos: “Bé, ací us deixe, veig que ja heu entrat en matèria. Me’n vaig cap a dins que...”. Jo vaig anar anomenant els objectes —tenia truc, la majoria es deien molt paregut en castellà, i molts, efectivament, s’assemblaven també al romanés— i només vam acabar que Pere em va amollar: “Au, ja està bé, ara anem pel carrer a passejar una mica... i que tu parles, que és del que es tracta, no?”.

Llavors, va voler que li explicara totes les meues circumstàncies personals, familiars i col·lectives. Que si d’on era, que on havia viscut, allà a Romania i ací al país —ell no deia mai Espanya, d’això em vaig adonar aviat—, si estava casat, com es deia la meua dona, si tenia fills, de què treballava... tot això en valencià —em va costar, i molt— i acom-

panyat sempre pels seus comentaris: “Sí, la majoria dels romanesos que heu vingut a Castelló sou del *judet* de Targoviste —va dir *judet*, en romanés—; sembla que els primers que van venir-hi eren uns adventistes que...”, uns comentaris, però, que tallava d’arrel cada volta que recordava: “ai, no, que el que has de parlar ets tu i no jo”. Quan li vaig dir, però, que allà al meu país havia viscut uns anys a Brasov, no es va poder contenir: “Mmmm, Brasov! Hi he estat les dues vegades que he anat a Romania, i t’he de confessar que, com a ciutat, segurament és la que més m’ha agradat de tot el teu país. La *biserica neagră*, eixe aire tan alemany dels carrers cèntrics, quasi com si estigueres als Alps...”. I així tot: “La teua dona es diu Elena, dius? Un nom molt popular entre les romaneses... encara que el duia també la dona del *conducator*, d’infeliç memòria”; “un fill? I va a escola en valencià? Ah, al Carles Salvador? Bon col·legi, sí”; “i t’han fotut al carrer? Quina llàstima, ho sent molt”. Una caminada ben profitosa que em va obligar a inventar sovint les paraules —“no, no, tu intenta-ho en valencià, no tingues por d’equivocar-te”— i a haver d’aprendre’n unes altres com “atur” o “ensenyament” —“no, no, és masculí, no com en castellà”—, que ell emprava com si fòra la cosa més natural del món.

Des d'eixe dia, Pere i jo ens vam entendre molt bé. Durant mesos, un dia a la setmana quedàvem per a la “classe”, que sovint implicava visites a llocs característics de la ciutat. I així em va dur a la plaça Major, que jo només coneixia per haver hagut de presentar uns papers a l'Ajuntament, però de la qual ell em destacava, sobretot, el campanar de l'església, “que es diu el Fadrí, tant perquè està a soles, exempt, separat de la catedral, com perquè és molt alt, que en valencià li diem també...”. I, sobretot, quan em va fer entrar a dins del mercat: “un lloc ideal perquè practiques els noms de les carns, els peixos, les verdures, les hortalisses... I fixa't, a més, en les grans semblances”.

“Com creus que es diu aquest animal i aquesta carn en valencià? Sí, porc, com en romanés. I aquesta altra és carn de bou. Saps allò del “bou i vaca”, tan semblant...” —nova explicació del *bou si vaca*, però ara per part del meu “parellalingüístic”—. “I a que no saps com es diu la fruita que en romanés anomenen *pruna*? Doncs pruna també, sí, mira, igual... i ben diferents totes dues del castellà *ciruela*...”. Per cert, eixa era una altra de les dèries del Pere: cada vegada que podia m'assenyalava, alhora que les grans semblances entre el valencià —bé, ara ja deia quasi sempre català— i el romanés, la gran distància que

ens separava a totes dues del castellà, que de vegades Pere anomenava espanyol, segurament amb un punt d'intencionalitat que jo trobava cada vegada més evident i manifesta.

Fins que un dia li vaig comunicar que hauríem de deixar-ho. “I això?”. “He trobat feina!”. I ell, amb els ulls brillants de sincera alegria: “Ei, Traian, que està molt bé, no saps com me n’alegre. Però si vols podem canviar l’horari, i continuar trobant-nos”.

Així ho férem, fins que, finalment, un dia el vaig convidar que vinguera a sopar a casa, per conèixer l’Elena i el petit Nico. No cal ni dir-ho, Pere era un entusiasta de la cuina romanesa, “sobretot del *sarmale*, saps? He tastat el de diferents territoris de Romania, el moldau... crec que el més tradicional, el de certes parts de Transsilvània, on el preparen amb *paprika*, clarament per influència hongaresa...”.

Li va caure bé el Nico, i a Nico, ell. Van començar a parlar-se en valencià tots dos des del primer moment i, quan el sopar arribava a la seua fi, fins i tot Elena es va atrevir a emprar també algunes expressions, entre somriure i somriure. Com diuen a la pel·lícula *Casablanca*, aquest va ser l’inici d’una bona amistat. De fet, ara, quan us estic explicant açò, sóc a Brasov, on he vingut de vacances amb el meu fill... i amb Pere. No, l’Elena no; fa ja dos anys que vam

decidir deixar-ho córrer. Coses que passen. I és que el Pere, quan va saber que me n'anava uns dies a Romania amb el meu fill perquè veren els seus avis com ha crescut, no va dir res, però li ho vaig llegir tot: “Que voldries vindre a Romania amb el xic i amb mi, Pere?”. I ell que no s'ho va fer repetir dues vegades. I, sabeu què? Durant uns dies he recorregut el meu país amb un guia que m'explica els nostres monuments, la nostra cultura i els fets més importants de la nostra història millor que molts nadius... i en valencià.

Sincerament, hauria estat un error no haver aprofitat l'oferta de tenir una “parella lingüística” de la qual tant el meu fill com jo hem tret un magnífic amic.

Per als bons amics Dariana Groza i Adrian Niță.

L.L

També sóc d'aquesta terra

Pepa Guardiola

*Quan la llum pujada des del fons del mar
a llevant comença just a tremolar,
he mirat aquesta terra,
he mirat aquesta terra.*

Dempeus sobre el breu entarimat de l'escenari, la silueta del seu cos anyenc ressaltada pels focus de llum enmig d'un arc del riurau, les dues mans aferrades a un costat i l'altre del faristol, el cap subtilment cot mirant ara el paper i després el públic, amb gest pausat i tendre, Flora O'Brian comença a recitar el poema de Salvador Espriu *He mirat aquesta terra*.

La tremolor que li agitava les cames fa pocs minuts es torna en fermesa només de deixar anar el primer cop de veu; la por d'emmudir s'esvaeix amb la melodia dels versos; el neguit intern fa unes revolades i es transforma en dansa cadenciosa; el temor de maltractar l'articulació dels sons desapareix i va bastint-los acuradament en la boca per fer la pronúncia quasi perfecta de cada paraula, tan sols les erres de "terra" se li escapen desfetes en "arena de mar", sense poder dissimular l'accent de dona criada en diferents parts del món.

*Quan per la muntanya que tanca el ponent
el falcó s'enduia la claror del cel...*

Flora O'Brian vingué des de la foscor del ponent, fugint de la tristesa dels darrers anys, de la malaltia, de la pèrdua d'éssers estimats, de la solitud. Arribà buscant les llums que li havien assegurat que niaven vora la Mediterrània, necessitava esborrar les ombres

de les angoixes viscudes i contemplar la vida amb la mirada pintada de colors renovats.

Comprengué que no l'havien enganyada, que en cap altre lloc trobaria millor antídoto contra les seues melangies, només d'albirar el perfil adormit de la serralada de Segària i el cap aixecat del massís del Montgó, els dos gegants petrís escapats de la terra i la mar que s'enlairen cap al cel de la Marina. Les formes semihumanes de les dues muntanyes li recordaren les antigues llegendes amb què els majors li entretenien la imaginació els dolços dies de la infantesa, allà al seu estimat país natal, la vella Irlanda.

I en un instant se sentí com en casa pròpia.

*Mentre bleixa l'aire malalt de la nit
i boques de fosca fressen als camins...*

Flora va nèixer a la vila de Bushmills, al comtat d'Antrim, en la costa nord-est d'Irlanda. Els dies excepcionals que el descans del treball a les destil·leries coincidia amb el bon oratge, família i amistats anaven d'excursió als impressionants penya-segats costaners i baixaven fins a la insòlita Calçada del Gegant. Fressaven a pleret les sendes, saltaven, pressuts, de rocall en rocall, observaven les columnates basàltiques que lliscaven espadats avall, i admiraven les escultures meravelloses que s'endinsaven reptants en l'oceà. En acabant, bleixosos, seien en bancades de pedrams

i escoltaven un adult contar el relat dels personatges que havien creat aquell escenari de faula.

“En els orígens seculars del país, el gegant irlandès Fionn mac Cumhaill construï un pont colossal per anar al nord d’Escòcia a lluitar contra el forçut Benandonner. Quan Fionn i la seua muller, Oonagh, veren aparèixer l’imponent enemic, es compararen en grandària i compregueren que l’escocés seria el guanyador de la brega. Atemorits, inventaren un ardit per defugir-se’n. Benandonner cregué l’engany i, enfurismat, destruï a potades el pont. Les restes de l’enorme viarany es disseminaren per la costa abrupta i entre segles i llegendes guardaren la memòria del succés”.

Acabada d’oir la contalla, la xiqueta Flora contemplava atònita els descomunals embalsams de pedra que els protagonistes del relat havien deixat escampats per la Calçada del Gegant: una arpa, un orgue, una bota, una cadira, fins i tot els ulls d’un dels homenots, però mai arribà a veure'n els cossos ni pogué imaginar com serien aquells personatges sorgits de les forces volcàniques.

*Quan la pluja porta l’olor de la pols
de les fulles aspres dels llunyans alocs...*

Flora O’Brian va abandonar Irlanda en entrar a la juvenesa. Marxà amb la seua família a unes destil·leries de Califòrnia. Al nou continent aixafà terres

extenses que no podia abraçar l'aigua salada, un oceà més immens que el que li omplia els ulls des de la seua illa; hi trobà muntanyes espectaculars, deserts desconcertants, abismes pregons, cingles intrèpids forjats per una munió d'éssers prodigiosos envoltats per històries formidables.

En aquell país acabà de créixer, lluny de la pluja i els núvols d'Irlanda. La pols dels dies i dels treballs li féu saber les dificultats del món i descobrir, alhora, un sentiment grandios: l'amor.

De viatge de noces, ella i l'estimat es regalaren un projecte fascinant, construir la pròpia destil·leria amb camps de cultiu, vinyes de fullatge canviant i celler de vins exquisits. Partiren cap al sud del continent americà i feren realitat el seu projecte al peu dels Andes, de cara al blau marí per on es retirava el sol després de deixar l'essència dels raigs en els xanglots de raïm.

*Quan el vent es parla en la solitud
dels meus morts que riuen d'estar sempre junts...*

Un exèrcit d'homes violents, d'ànima insignificant, d'avarícia inesgotable, d'inhumanes ànsies de poder, destruï el somni d'una nació i sembrà els pobles de mort i temor. Els pàmpols de les vinyes plantades per Flora s'assecaren i els camps s'estremiren. Ella i el seu company buscaren més enllà del blau

marí, a l'altra part de l'oceà immens, noves terres que els acolliren.

S'hi establiren a una illa tan vasta com un continent, ansiosa de verds i necessitada de gents. Repren-gueren l'aventura de plantar vinyes, construir celler, alçar destil·leria, tenir fills. I les planures d'Austràlia li bressolaren l'amor, la vida, les il·lusions.

Fins que el somriure dels anys féu marxar els fills darrere dels propis projectes, el vent del temps s'en-dugué l'estimat sobre les esquenes de la mort, i la solitud esborrà l'entusiasme de qualsevol treball.

*Mentre m'envelleixo en el llarg esforç
de passar la rella damunt els records...*

Flora desféu el llarg camí de vinguda i retornà al punt de partida, a la vella Irlanda, als antics records llaurats en la memòria, als solcs de la infantesa, a les llavors de la joventut. Però els solcs havien perdut la frescor de quan estaven acabats d'obrir, i les llavors o s'havien fet malbé, o ja havien donat fruit. Amics i familiars no hi eren per acompanyar-la en les excursions als penya-segats llegendaris; la història de la Calçada del Gegant li semblà una contalla més de tantes altres com n'havia escoltat, potser inventada sota els efectes d'efluvis etílics, i en les fantàstiques figures que la formaven solament descobrí simples capritxos de la

natura desgastada. La humitat i la grisor li ofegaren els pulmons, madurats amb esforç en països càlids de sol pròdig i aire sec. La seua vellesa malaltissa de records i de salut no s'acoblava a l'estimada terra que li donà vida. I, decebuda, decidí trobar un nou sud plaent.

*Quan l'estiu ajaça per tot l'adormit
camp l'ample silenci que estenen els grills...*

Un capvespre de finals d'estiu, passejant per les sendes del Montgó amb un grup del Voluntariat pel Valencià, la vaig conèixer.

M'havia avançat unes passes per confirmar la ruta que ascendia al cim quan, en una revolta del caminal, em va sorprendre la imatge del cos abrinat d'una dona gran estès sobre una pedra llisa. El crit d'esglai que se m'escapà de la gola provocà un moviment convuls en el cos que s'ajaçava endormiscat, i féu que s'aixecara de cop.

En adonar-se del sobresalt que m'havia causat, la dona demanà disculpes i donà explicacions en un castellà harmonitzat amb accent estranger.

No havia de preocupar-me, estava bé o més que bé, feia temps que no se sentia tan a gust. S'havia gitat sobre la roca perquè li abellia provar el contacte de la terra en tota la pell i alhora intentar escoltar els batecs del cor pedrenc del Montgó.

En veure que el meu gest passava de l'estranyesa a la ironia, m'explicà que al seu país natal contaven la llegenda d'uns espadats singulars formats per la picabaralla entre gegants. Ara, a la vellesa, després de tota una vida i de milers de quilòmetres recorreguts, quan pensava que era pura mentida la llegenda que li contaven, havia trobat la prova de l'existència d'una estirp gegantesca en les muntanyes de la Marina. Montgó i Segària li havien retornat la fantasia perduda.

*Mentre comprenien savis dits de cec
com l'hivern despulla la son dels sarments...*

S'uní al grup del Voluntariat, pujà al cim del Montgó amb nosaltres, preguntà el nom de cada turó que s'hi albirava, de cada planta que alenava en les roques, de cada contrada que es dibuixava, de cada bestiola que se'ns creuava, de cada ocell que ens sobrevolava. Ens preguntà per les històries dels gegants Montgó i Segària, i en saber que no coneixíem cap llegenda tradicional sobre ells, considerà que potser eren la parella de gegants irlandesos que com ella havien buscat una terra càlida per passar l'eternitat.

Ens contà la seua vida i s'interessà per la nostra. Sembrà l'amistat i cresqué l'afecte pel País Valencià. Participà en les activitats del Voluntariat i ens en proposà algunes de noves. Devorà lectures en català, amb el diccionari a frec de mà. Em demanà ajuda per a elaborar xerrades amb vocabula-

ri escaient sobre els escenaris on havia establert les seues llars. I ens mostrà la saviesa adquirida en el seu trajecte vital fent servir els sarments dels records guardats per escalfar l'hivern de la seua edat nevosa.

*Quan la desbocada força dels cavalls
de l'aiguat de sobte baixa pels rials...*

Hui, dos anys després del primerencontre, amb força revifada, amb l'ímpetu desbocat, Flora ens emociona participant en la vetllada poètica de tardor al riurau. Ha volgut dedicar-nos el poema de Salvador Espriu, se l'ha preparat a consciència perquè la pronúncia dificultosa no desmeresca el ritme que la seua veu li imprimeix i l'estima que cada vers li desperta.

Mentre recita, pense en tot el que ens ha ensenyat, en allò que li hem ensenyat, en els moments compartits, pense que formem part dels rials que nodreixen la seua existència, i ella ja forma part de la nostra terra.

En un darrer esforç, Flora acaba de recitar l'última estrofa quasi fent rodar les erres amb l'agilitat de les rodes d'un carro arrossegat per rossins gegants.

*...he mirat aquesta terra,
he mirat aquesta terra.*

*A totes les persones que han format i formen
el Voluntariat pel Valencià, inspiradores d'aquest conte.*

sh

El falconer de les rimes

Anna Moner

HAVIA IMAGINAT LA TEXTURA D'AQUELLA cabellera rossa desenes de vegades des de la distància, i ara que la tenia a tocar dels dits, banyada per les iridescències del pa d'or amb què Jacomart l'envoltà al segle XV, en compte de limitar-se a admirar la figura a la qual pertanyia, l'envaí una creixent curiositat per tot allò que poguera estar-hi vinculat.

De fet, aquests pensaments quasi havien aconseguit que oblidara la desagradable sensació d'asfíxia passatgera experimentada en obrir-se les portes del tren de rodalia en què s'havia traslladat de València a Xàtiva: els trenta-cinc graus més l'elevada humitat, que generava una sensació tèrmica pròxima als trenta-nou graus, havien suposat un fort colp només apaivagat per la simpatia i la conversa que d'immediat li oferí Carme, la voluntària pel valencià amb qui havia quedat aquella vesprada i de la qual era parella lingüística *on-line* des de feia uns mesos.

Després de prendre un refresc al bar de l'estació a fi de recuperar una mica d'energia, de camí cap al seu destí, al centre històric de la ciutat, l'ombra dels enormes plàtans de la Baixada de l'Estació i de l'Albereda la reconfortà. Així que travessaren aquesta avinguda "que seguia el traçat de la desapareguda muralla", li digué Carme, i s'endinsaren a la part antiga pel Portal de Sant Francesc, passant entre l'església gòtica i la font del mateix nom, els carrers estrets i els grans rafals dels casalicis continuaren protegint-les del sol inclement. Enfilaren el carrer de Montcada, on es trobaven alguns dels esplèndids palaus bastits per la noblesa xativina segles enrere: "El dels Despuig, el dels Sant Ramon, el del Marqués de Montortal, el dels Mahíques-Sanç,

el dels Sanç d'Alboi...”, li indicà l'acompanyant mentre caminaven. “I fixa't, al final, encarat, tancant la perspectiva, com una escenografia, l'imponent palau d'Alarcó amb la font gòtica de la plaça dels Trinitaris al davant”, insistí Carme a fi que se n'adonara. Trencaren cap amunt pel carrer de Vallés, angost i pràcticament cobert pels voladissos de les teulades, creuaren la plaça del Mercat per davall dels porxos i pujaren les escales que condueixen al carrer de la Corretgeria. Tan bon punt giraren envers l'esquerra, aparegué, de front, la Seu, a la qual es dirigiren sense perdre ni un segon; era millor deixar per a més tard la resta de monuments i llocs d'interès.

La frescor de l'interior del temple els alleujà un poc la calor d'aquella vesprada que a Juliette, la visitant francesa, li semblava infernal. Mentre avançaven per la nau central, Carme aprofità per explicar-li tot allò referent a la construcció i la història d'aquell magnífic edifici de planta de creu llatina amb creuer i girola, i ornamentació classicista. Juliette, que havia estat atenta als comentaris de l'amfitriona fins a l'últim detall, primer sobre els aspectes arquitectònics i, tot seguit, sobre les peces del museu, algunes tan importants com la creu processional del segle xv, el calze de Calixt III i el retaule de Santa Anna, de Joan Reixac, no pogué evitar desconnectar així que

ataüllà la taula de sant Sebastià. La coneixia bé, aquesta obra, i imaginava que Carme remataria la descripció amb la llegenda, instaurada a principis del segle xx, segons la qual Jacomart havia fet servir com a model el poeta Ausiàs Marc, aquell fill tardà del matrimoni format per Pere Marc i Elionor Ripoll destinat a perpetuar la nissaga, cavaller, amant dels jocs d'armes i dels jocs de l'amor, dels cavalls, dels falcons, dels llibres i de la mar; l'home de vida amorosa capriciosa i voluble, que acabà convertint-se en el mestre de l'amor en totes les seues vessants.

Juliette en sabia prou, d'Ausiàs Marc i de la seua poesia; feia anys que estudiava català al Centre d'Estudis Catalans de la Universitat de París IV - La Sorbona, i des que llegí per primera volta l'antologia a cura de Joan Fuster, en què l'escriptor suecà acompanya els versos originals d'una versió més actual, n'havia gaudit sempre que havia tingut ocasió. I tenia coneixement de la pintura de Jacomart des que li aparegué a la pantalla de l'ordinador després de dur a terme una cerca sobre uns poemes de l'autor gandià. Li encisava la delicadesa de les pinzellades que modelaven l'estampa de sant Sebastià; res a veure amb la baixa qualitat a la qual estava avesada a veure-la de tant en tant per la xarxa. S'adelità amb la gràcia i l'elasticitat que brollaven d'aquell home

de membres ben formats, adequats per a les demandes físiques de la guerra i del plaer. Se sentia atreta per la complaença vanitosa que destil·lava l'elegant "retrat" de cos sencer, un cant pur a l'ideal de perfecció, que s'exhibia vestit amb teixits de domàs, sedes, brocats i capa folrada de marts gibelins, i sostinent l'arc i les fletxes, símbols del martiri del soldat romà al qual representava.

Escodrinyava la pintura intentant trobar detalls que pogueren aportar alguna dada respecte a la identitat del misteriós model, ansiava confirmar les seues fantasies; ja feia temps que relacionava cada paraula llegida de Marc amb el rostre de mirada serena, trets regulars i cabellera ondejada que moltes altres persones abans havien relacionat amb el poeta de la Safor. I de sobte, com si se li lliurara des de l'altre costat de l'espill, un espai on restava atrapat, Juliette descobrí l'home de carn i ossos, l'home viu. Ensumava la maquinària orgànica i les seues maneres d'actuar i sentir; substituïa la imatge fugissera que havia bastit en la seua ment per una altra més física i primigènia.

Des que havia arribat a València, el contacte directe amb allò que quedava de l'entorn en què havia viscut el poeta, de l'ambient i de la llum esclatant que l'havia banyat, dels monuments que l'havien

envoltat, de determinats paisatges que suposava que s'havien mantingut bastant inalterats, havien anat consolidant en el seu cap la idea d'un ésser concret. Maldava per abstraure's de la realitat més immediata, per fer el pas del món de la velocitat al de la llentitud, del món digital al de la ploma i el pinzell, de la sexualitat entesa cada vegada més com una necessitat merament fisiològica a la sexualitat condicionada pel pes de la moral catòlica i la seua visió impura i pecaminosa, a fi de submergir-se sense prejudicis en la seua època; només així podia aspirar a recuperar ni que fóra una part mínima del passat. Un passat llunyà regit per creences, desitjos, gustos i una mentalitat molt diferents, però que Juliette, exercitada per la seua formació d'antropòloga a deixar-se amarar per altres contextos socials i culturals, veia clarament en aquella figura, sobretot en la peculiar capacitat de seducció, una mica distreta, que transmetia la posició del tors, lleument inclinat enrere, subtilment girat a la dreta, i en la vitalitat inquieta que mostrava, travessada per les influències dels signes del zodíac, dels planetes, dels encanteris i dels poders màgics capaços d'envair els òrgans i la pell; una vitalitat guiada per forces còsmiques, en definitiva, que determinaven els anhels i l'equilibri dels humors i la carn en aquell període.

D'aquest cos de proporcions correctes, emanava una estranya llum. Acostumat a viure sota l'esguard de tothom en un univers sotmès a Déu i al rei, un cavaller havia de tindre una gràcia i una distinció naturals: destresa, habilitat, vigoria, agilitat i lleugeresa per afrontar d'igual manera la violència del combat, dels tornejos i jocs de la cort, i de les caceres de bèsties salvatges. Era evident que havia estat ensinistrat des de la infantesa, mitjançant estrictes exercicis, per a controlar els seus actes; ara bé, a Juliette, una indagació més exhaustiva del “retrat”, duta a terme amb la intenció de desxifrar el llenguatge corporal, li revelà el llaç invisible entre l'exterior i l'interior, entre el territori físic i el de l'ànima, entre el gest i el silenci, entre allò superficial i allò profund i recòndit. La naturalesa sempre actua de dins enfora i, en un moment donat, necessita recórrer a la força interna per fer irrompre la paraula. Al capdavant, l'impetuós, apassionat, intemperant i enamoradís cavaller, falconer reial i comerciant alliberà el poeta, l'home de lletres, i des del control absolut del manoll de músculs, pell i ossos que li pertanyia a ell i només a ell, es lliurà a vicis, amors platònics, obsessions i naufragis personals, i al plaer immens de descriure'ls amb una bellesa i una puixança infinites. “La carn vol carn”, recordà Juliette, i somrigué vagament mentre ima-

ginava l'amant immoderat, l'home de carnalitat dispersa que Josep Piera defineix en *Jo sóc aquest que em dic Ausiàs Marc* com “el mestre de l'amor fi, l'amor honest, l'amor groller, l'amor fals i l'amor foll”, que la sotjava des de l'interior de la figura pintada per Jacomart.

Amb la mirada, recorregué per última volta cada detall, des del cap fins als peus: l'elegant joia del front enganxada a la cinta que li cenyeix la testa, la barba rossa igual que els cabells, la suavitat de les sedes i els domassos que el cobreixen, la fermesa amb què sosté l'arc i les fletxes..., i xiuxiuejà: “Amor, amor: un hàbit m'he tallat / de la vostra tela, vestint-me'n l'esperit; / en posar-me'l, l'he sentit molt ample, / i molt estret quan el porte sobre mi”. Ara, tanmateix, havia arribat l'hora de separar-se del seu Ausiàs i conservar ben a dins la seua veu, la seua poesia. Talment com si isquera d'un somieig, encara un poc perduda, cercà la presència de Carme, la qual, conscient del seu interès per aquesta pintura, no havia volgut interrompre'n la contemplació i s'havia apartat discretament.

L'exploració de la possible corporeïtat de Marc des d'aquests punts de vista li havia permès d'articular una representació mental més completa, dotar de cos les paraules del poeta i crear una

imatge que l'acompanyaria sempre. Una imatge que havia reconstruït atenta a la història del personatge, a l'època en la qual visqué i als sistemes simbòlics que imperaven aleshores.

Quan isqueren de la Col·legiata, sentiren de nou la xafogor de l'estiu xativí; amb tot, però, contemplaren una estona la façana de l'Antic Hospital. Després travessaren la plaça del Mercat en direcció al carrer de les Botigues per baixar a l'Albereda per Sant Francesc —d'on provenia, li recordà Carme, la taula de Jacomart que acabava d'admirar. Sota els grans plàtans una altra vegada, mentre la parella lingüística li contava més històries i llegendes de la ciutat, Juliette escoltava a cau d'orella els mots del falconer de les rimes.

ffh

Ponts i més ponts

Carme Miquel

I

NATÀLIA VA CREUAR EL PONT, LA MOTXILLA a l'esquena, les mans a la butxaca. Era un dia de primavera, però feia fred. O potser no i simplement el sentia. La gelor, la porte dins, es deia cada dia des de feia quinze anys, quan creuava el pont des de la Ciutat Sud a la Ciutat Nord. Però de tornada, quan el creuava de Nord a Sud, començava a sentir la tebior de la proximitat. Des que tenia huit anys que creuava aquell pont dues vegades al dia, d'una ciutat a l'altra i de l'altra a l'una.

Primer va ser acompanyant la mare, Antane de nom, que la duia de la mà i la premia ben fort, com si volguera protegir-la en aquell món hostil on entraven. Dotze anys després creuava el pont sola perquè Antane s'havia fet major, i de la mateixa manera que li havia heretat els ulls blaus i els cabells rossos, havia heretat també el seu treball en l'empresa de neteja d'un gran edifici d'oficines. Tal com havia sigut per a Antane, també per a la filla cada dia era igual a l'anterior: la salutació a l'encarregada, que de vegades era només un somriure, i l'intercanvi d'alguna frase amb les companyes de feina, que a sovint no eren les mateixes perquè l'empresa les anava canviant i mai no arribava a conèixer-les. I les frases de les companyes que unes vegades les entenia i altres no perquè en parlar feien musiquetes diferents. Tot seguit la jove agafava els estris per netejar i pujava amb l'ascensor al nové pis. A continuació anava baixant a poc a poc després d'haver deixat endreçat cada despatx. Així havia sigut per a la seua progenitora i així era per a ella, un dia rere l'altre, a Ciutat Nord.

Quan de menuda acompanyava Antane, feia el mateix itinerari de despatx en despatx, però mentre la mare treballava ella es distreia omplint del contingut que li dictava la seua imaginació els espais

d'aquell gran edifici. El pis nové era la porta del cel i des d'allà dalt, amb el nas apegat als vidres que tancaven una petita terrassa, la xiqueta Natàlia podia contemplar les persones del carrer, que li semblaven diminutes, i se les mirava com si foren uns titelles petits que anaven d'ací cap allà moguts per uns fils invisibles. I els carrers eren sendes tristes que conduïen al no-res. La xiqueta repetia en cada pis l'operació de mirar a través dels vidres de les terrasses per comprovar que aquells ninotets anaven creixent a mesura que ella anava baixant. Quan es trobava a l'entresòl de l'edifici i mirava al carrer, els titelles s'havien fet grans i ja eren persones. Persones desconegudes i silencioses que anaven i venien per uns inhòspits carrers amples.

Però de vegades reconeixia alguns d'aquells vianants perquè passaven cada dia pel lloc que ella aguaitava. I quan veia aproximar-se l'home de la jaqueta grisa, sabia que després passaria un grup de senyores grans, totes les quals caminaven a passetes, i a continuació s'hi faria present la dona de cabells rossos despentinats, i després la parella que es feia besos mentre caminava, i la senyora que passejava un gos blanc.

Un dia va descobrir un grup nou. Es tractava de tres xiquets i dues xiquetes d'edat aproximada a la seua, que sempre s'aturaven en un jardinet que hi

havia enfront de l'edifici d'oficines. Les que se suposava que eren les mares respectives parlaven assegudes al voltant de la tauleta d'un bar pròxim, mentre la xicalla jugava en el jardinet. A partir del moment que els va descobrir, la seua observació des de les terrasses de l'edifici va anar tenint més al·licient i un dia decidí baixar al carrer i aproximar-se al grup. Va ser una de les xiquetes qui la va descobrir i li va preguntar com li deien.

—Jo sóc Caterina, i tu?

—Natàlia —va contestar amb una veueta que a penes li eixia de la gola.

I les criatures van riure.

—Parla com un pardalet —va dir un—. És com si piulara.

—És que ella fa un altra musiqueta —explicà Caterina.

Però Natàlia ja no va parlar més, i després d'aquell dia es limità a observar-los en silenci des d'una certa distància. Alguna vegada li van fer senyals per invitar-la a jugar, però ella no va gosar acceptar la invitació d'aquells xiquets i d'aquelles xiquetes de Ciutat Nord per temor que no els agradara la seua musiqueta.

—Per què després de tant de temps de vindre a Nord tu no fas la musiqueta d'ells, mare? —va preguntar Natàlia un dia.

—Per què hauria de fer-ho? Per a la feina no ho necessite i per a altres qüestions ja em faig entendre com puc.

La xiqueta no va respondre, però el fet de no poder fer seua la musiqueta dels qui podrien ser amics i amigues, tingué com a resultat que se n'allunyara. Definitivament, Nord era per a ella una ciutat hostil i cada dia, quan travessava el pont, sentia fred. I amb eixa percepció va viure els dotze anys següents.

II

Amb la motxilla a l'esquena, les mans a la butxaca i una fredor interna malgrat ser estiu, s'aproxima Natàlia al gran edifici d'oficines per fer la feina de cada dia. Abans d'arribar-hi té la sensació que la segueixen i apressa el seu pas. Se sobta quan algú li toca l'esquena i es gira alarmada.

—Natàlia?

—Si? —diu aquesta, sorpresa.

—Eres Natàlia, veritat? És curiós, amb freqüència quan he passat per ací he pensat en tu i resulta que t'he trobat al mateix lloc on et veia fa més de deu anys. No em recordes? Sóc Caterina.

Els ulls blaus de Natàlia es fixen en els de Caterina. Un lleu rubor li puja a les galtes. Somriu.

—Ja, ja et recorde. A tu i als teus amics que deien que jo parlava amb la música dels pardalets.

Totes dues somriuen.

—Sí, i a tu et va molestar i mai més no vas voler ajuntar-te amb nosaltres. Però jo veia com ens miraves de lluny i desitjava que t'aproximares.

—Jo també ho desitjava, però em sentia incòmoda a prop de vosaltres. No hauria gosat parlar perquè no em diguéreu que feia la musiqueta dels pardals. Per cert, encara la faig, no? I tampoc no gose anar parlant per ací més enllà de l'indispensable. És que és la meua musiqueta.

—Però tu i jo podem i volem entendre'ns, no? A més a mi la teua musiqueta m'agrada. Jo, clar, faig la meua, la musiqueta de Ciutat Nord, i te la puc ensenyar.

Les dos joves mantingueren uns segons de silenci tot mirant-se. Uns ulls blaus dins d'uns ulls negres. Uns ulls negres dins d'uns ulls blaus. Finalment Natàlia va dir:

—He d'entrar en aquest edifici.

—Però tornaràs per ací?

—Sí, clar. Cada dia.

Era poqueta nit quan la jove travessava el pont, de retorn cap a sa casa. El sol que ja s'havia amagat per la ciutat de Ponent, pintava de color rosa un cel gris. Color gris i color rosa que a poc a poc desapareixien per donar pas a una foscor aclarida per la lluna. Al seu voltant, Natàlia sentia les veus dels altres vianants

que anaven o tornaven i parlaven musiquetes diverses que es barrejaven amb la musiqueta dels habitants de Ciutat Nord. Mai, abans d'aquell moment, no havia parat atenció a les veus que l'envoltaven. I li va semblar que, tot i ser músiques diferents, no es distorsionaven les unes a les altres.

Apressà el pas amb la calidesa interior que sentia cada dia en tornar a casa, però amb una sensació nova. La sensació d'expectativa i desig de trobar-se de bell nou amb Caterina.

I aquest fet va succeir tres dies després. Fou a poqueta nit, quan Natàlia, acabada la feina, abandonava l'edifici d'oficines. Un grupet de gent jove l'esperava a la porta. Caterina s'aproximà a Natàlia.

—Són parelles —va dir.

—Parelles? Ixen junts, festegen?

Tots van riure.

—No, no. Formem parelles musicals. Vull dir que parlem.

Natàlia mirava, ara un, ara l'altra, desconcertada. Un xicot va seguir explicant:

—Jo sóc voluntari musical i aquesta, Antia, és la meua parella —digué assenyalant una xica de pell molt fosca—. Ens trobem de tant en tant, fem un café junts i jo vaig ensenyant-li la musiqueta de Nord. I li explique coses d'aquesta ciutat.

—Ara ja se bé aquesta musiqueta i vaig coneixent Nord —diu Antia—. I només des que la conec m'agrada aquesta ciutat. Abans la trobava fosca, ara li veig molts colors.

—Però, a més —va intervindre un xic de trets orientals—, amb ells i elles jo he trobat com una gran família.

—T'abelleix que siga la teua parella musical, Natàlia? —digué Caterina—. Tu continuaràs parlant com els pardalets, però a més coneixeràs la musiqueta de Nord.

III

Amb la motxilla a l'esquena i les mans a les butxaques, Natàlia creua el pont per dirigir-se al seu treball. Sent internament una dolçor tèbia malgrat ser temps de tardor. I canta. Canta, ara amb la seua musiqueta, ara amb la musiqueta de Ciutat Nord. A l'entrada d'aquesta ciutat observa que hi ha més ponts. Ponts que donen pas a Ciutat Llevant i a Ciutat Ponent. Ponts unidors que abans d'aquell moment la jove mai no havia albirat. I la gent els creua. I n'hi ha molts que canten musiquetes variades mentre cada vegada senten més forta la musiqueta de Nord. Natàlia escolta com, a poc a poc, conjuntament, van formant-se melodies harmonioses, que cap

musiqueta no desafina i que la musiqueta de Nord és com una amiga que dóna la mà a totes les altres quan passen el pont.

La ciutat que de menuda temia, ara és una altra. Els vianants ja no són menuts titelles impersonals, sinó gent que parla amb la pròpia música, que la mira i somriu. Els carrers ja no són camins inhòspits, sinó el lloc per on la gent canta, el lloc per on es mouen els cors.

Glossari

Abellir: Plaure, agradar, produir o despertar desig. PÀG. 115

Abocar: Inclinar o posar cap per avall (un recipient) per a buidar-lo. PÀG. 74

Acomiadar: Acompanyar fins a un punt determinat (a algú) quan se'n va, dir-li adéu. PÀGS. 46-103

Adonar-se: Adquirir coneixement d'alguna cosa amb la vista o el pensament, advertir-la, prendre'n consciència. PÀGS. 16-37-103-115-121

Aixecar-se: Alçar-se, posar-se en peus. PÀG. 115

Ajaçar-se: Gitar-se, posar-se en posició horitzontal sobre terra, un llit, etc. PÀG. 115

Albirar: Imaginar com es pot realitzar o com és (una cosa). PÀGS. 43-111-116-136

Allunyar: Posar més lluny (a algú o alguna cosa) en l'espai o en el temps. PÀGS. 82-133

Al remat: Després de tot, finalment. PÀG. 8

Amoïnar: Inquietar, preocupar. PÀG. 42

Arrossegar-se: Moure's o desplaçar-se sense alçar-se de terra, fregant el sòl amb tot el cos o amb una part. PÀGS. 13-117

Ase: Ruc, burro. PÀG. 8

Assajar: Intentar, provar. PÀGS. 28-46

Atapeït: Compacte, que presenta una massa molt unida. PÀG. 89

Ataüllar: Veure de lluny (alguna cosa) sense distingir-la bé. PÀG. 122

Atur: Desocupació laboral forçosa. PÀGS. 16-100-104

Bafarada: Baf, vapor o gas intens, fort. PÀG. 90

Bategar: Executar, el cor, els seus moviments naturals de contracció i de dilatació. PÀGS. 14-115

Becadeta: Dormida curta. PÀG. 63

Bessó: Que ha nascut d'un mateix part, amb un altre o uns altres. PÀG. 92

Borrall: Herba menuda i espessa que cobreix totalment el sòl. PÀG. 30

Brega: Baralla, disputa violenta. PÀG. 112

Cabal: En sentit figurat, quantitat, acumulació. PÀG. 10

Camamilla: Infusió feta amb flors de camamila que s'usa com a antiespasmòdica, sedant, carminativa i estimulants de la digestió. PÀG. 16

Capficat: que mostra preocupació. PÀGS. 37-68

Cruïlla: Lloc on coincideixen dos camins. PÀG. 40

Dempeus: En peus, descansant solament sobre els peus. PÀG. 110

Dèria: Idea fixa que condiciona el comportament d'algú. PÀG. 105

Embafós: Que embafa, insuportable, pesat. PÀG. 62

Embarbussament: Paraula, frase o locució difícil de pronunciar i que sol proposar-se com a joc, travallengua. PÀG. 51

Esbrinar: Investigar o indagar fins a descobrir la veritat. PÀG. 18

Escampar: Separar en distintes direccions les parts que estaven juntes o que formaven un conjunt. PÀGS. 36-60-61-112

Escodrinyar: Examinar o explorar minuciosament, tractant d'arribar al fons de la cosa. PÀG. 123

Esglai: Temor causada per la imminència d'un perill, d'una desgràcia. PÀG. 115

Esguard: Mirada. PÀG. 125

Esma: Força, coratge. PÀGS. 24-25

Fadrí: Infant que ha crescut, que s'ha fet gran. PÀGS. 93-105

Faristol: Moble o suport de fusta o d'altres materials, amb peu o sense, en forma de pla inclinat, on es posa un llibre, uns papers o una partitura per a llegir-los amb més comoditat. PÀG. 110

Farmaciola: Armariet o estoig amb medicaments i altres productes farmacèutics per a casos d'urgència o cures senzilles. PÀG. 16

Festejar: Tindre relació, dos persones, amb la intenció de casar-se o de viure juntes. PÀGS. 29-37

Galta: Part de la cara que s'estén a cada costat des dels ulls fins a la barba. PÀGS. 17-36-45-92-133

Gelor: Fred intens, qualitat de gèlid. PÀG. 129

Gespa: Herba menuda i espessa, que cobreix totalment el terra. PÀG. 28

Groller: Grosse, poc delicat. PÀGS. 47-126

Guaixat: Fort, robust i gros.
PÀGS. 90-91

Lladruc: Crit curt i fort del gos.
PÀG. 14

Nadó: Xiquet acabat de nàixer.
PÀG. 92

Neguitosa: Inquieta, molesta,
impacient. PÀGS. 92-110

Paperassa: Tràmits burocràtics,
papers escrits. PÀGS. 5-90

Parpellejar: Moure les parpelles,
tancar i obrir els ulls. PÀG. 17

Pessigar/Pessic: Apretar una
porció de pell o carn (d'algú)
agafant-la entre el dit polze i un
altre dit, especialment l'índex.
PÀGS. 29-94

Piular: Cridar, els pollets de la
gallina i les aus xicotetes.
PÀGS. 44-65-132

Pixar: Orinar. PÀG. 96

Rebombori: Soroll que mou un
grup de persones cridant, corrent,
esbatussant-se. PÀGS. 26-62

Riurau: Edificació rural de planta
baixa característica de la Marina,
coberta de teula i amb arcs a un
costat, destinada a resguardar els
canyissos de les panses posades
a secar. PÀGS. 110-117

Ros/rossa: De cabell o pèl d'un
color entre el castany clar i el groc
d'or. PÀGS. 18-64-119-126-130-131

Sobrer: Que sobra. PÀG. 25

Sobtar: Sorprendre (a algú)
alguna cosa. PÀGS. 9-35-133

Socarrat: Porció inferior de
l'arròs de la paella o del perol,
una miqueta cremat però
mengívol. PÀG. 61

Tebior: quan alguna cosa està
moderadament calenta, ni freda
ni calenta. PÀG. 129

Titella: Ninot o objecte
manipulat que reemplaça l'actor
en el joc escènic. PÀGS. 131-137

Vetlar: Passar voluntàriament tota
la nit o una part de la nit sense
dormir o estar de guàrdia. PÀG. 24

Vianant: Persona que circula
a peu. PÀGS. 131-134-137

Viarany: Camí estret. PÀG. 112

Xiuxiuejar: Parlar en veu molt
baixa o a l'orella d'algú. PÀG. 126

Índex

Parella de 2: Dariana Groza i Carles Alberola	5
<i>El començament d'una bona amistat.</i> GEMMA PASQUAL	13
<i>El quadern ocre.</i> JOAN BORJA	23
<i>El sisé sentit.</i> MANOLO CIVERA	39
<i>Del vell el consell, del jove el remei.</i> FRANCESC GISBERT	57
<i>Companys de viatge.</i> MARIA JOSEP ESCRIVÀ	77
<i>Gàrgoles.</i> JOAN OLIVARES	89
<i>Bou i vaca.</i> JORDI QUEROL	99
<i>També sóc d'aquesta terra.</i> PEPA GUARDIOLA	109
<i>El falconer de les rimes.</i> ANNA MONER	119
<i>Ponts i més ponts.</i> CARMÉ MIQUEL	129
Glossari de termes	139

123456

voluntariat pel valencià

**escola
valenciana
FEDERACIÓ**
D'ASSOCIACIONS
PER LA LLENGUA

ACADEMIA
VALENCIANA
DE LA
LLENGUA

AJUNTAMENT DE VALÈNCIA